

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

Al-Káida v nestabilních státech –

Somálsko a Pákistán

Bakalářská práce

Autor práce: Filip Štěpánek

Studijní program: Politologie a mezinárodní vztahy

Vedoucí práce: RNDr. Jan Kofroň, Ph.D.

Rok obhajoby: 2022

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 2.5.2022

Filip Štěpánek

Bibliografický záznam

ŠTĚPÁNEK, Filip, Al-Káida v nestabilních státech – Somálsko a Pákistán. Praha, 2022, 54 s.
Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, Katedra politologie. Vedoucí bakalářské práce RNDr. Jan Kofroň, PhD

Rozsah práce: 54

Abstrakt

Tato práce se věnuje způsobu, jakým rozklad politické moci a jiné charakteristiky teritoria ovlivňují šanci al-Káidy na úspěšné budování regionálních buněk ve slabých a zhroutených státech. Jejím ústředním bodem je komparace mezi případovou studií regionu FATA v Pákistánu a Somálska. Jejím cílem je odhalit faktory, které negativně ovlivnily fungování aktéřů v Somálsku, avšak které neměly negativní vliv na pobyt ve FATA. Ve výsledku zjišťujeme, že zmíněné faktory se týkají zejména oblasti recruitingu, potenciálu navazování nových spojení, bezpečnostních rizik spojených s absencí centrální moci a s daní ze zhoršené infrastruktury. Toto pozorování je zajímavé, jelikož region FATA představuje podobné socio-politické prostředí jako Somálsko. V odborné literatuře se setkáváme s názorem, demonstrovaným právě na případu Somálska, že zhroutené státy nejsou pro působení teroristických skupin ideální. Proto je pro nás zajímavé zjištění důvodů, kvůli kterým dopadla al-Káida v obou případech zásadně odlišně. Autor výsledky vykládá tak, že není možné zmíněnou poučku příliš generalizovat a další komparativní studie jsou z tohoto důvodu nutné.

Abstract

This paper examines how the decay of political power and other territorial characteristics affect al-Qaeda's chances of successfully building regional cells in weak and collapsed states. Its focal point is a comparison between a case study of the FATA region of Pakistan and Somalia. It aims to uncover factors that negatively affected the functioning of the actor in Somalia, but which did not negatively affect staying in FATA. As a result, we find that the factors mentioned are mainly related to the area of recruitment, the potential for forging new alliances, security risks associated with the absence of a central authority, and the toll of deteriorating infrastructure. This observation is interesting as the FATA region presents a similar socio-political environment to Somalia. In the literature, we encounter the view, demonstrated by the case of Somalia in particular, that failed states are not ideal for terrorist groups to operate. It is therefore interesting for us to identify the reasons why al-Qaeda turned out fundamentally differently in the two cases. The author interprets the results in such a way that it is not possible to over-generalize the aforementioned lesson, and further comparative studies are necessary for this reason.

Klíčová slova

Al-Káida, Somálsko, Pákistán, zhroucený stát, *safe heaven*, Talibán, FATA

Keywords

Al Qaeda, Somalia, Pakistan, Failed state, safe heaven, taliban, FATA

Title/název práce

Al Qaeda in Unstable States – Somalia and Pakistan

Al-Káida v nestabilních státech – Somálsko a Pákistán

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval své rodině za podporu při studiu, RNDr. Janu Kofroňovi, Ph.D. za obětavou konzultaci při vedení práce a operativci al-Káidy Abu Hafsovi, jehož tragikomický narativ výrazně usnadnil čtení některých deklasifikovaných dokumentů.

Obsah

Seznam tabulek a grafů	2
Seznam použitých zkratk	3
Úvod	4
1. Teoretická část	6
1.2 Islamistický terorismus, VNSA a failed state	6
1.3 Literature review	7
2. Metodologická část	10
2.1 Výzkumná otázka a proměnné	10
2.2 Výzkumný designe	12
2.3 Výběr případových studií	13
3 Historický kontext	13
4. Spolehlivost místních spojenců	16
4.1 Islamistická hnutí – nábor a zisk přízně	17
4.2 Somálsko	18
4.2.1 Recruiting	19
4.2.2 Spolupráce s klany	22
4.3 Pákistán	23
4.3.1 Recruiting	25
4.3.2 Spolupráce s klany	27
5. Cena za ochranu a bezpečnost	28
5.1 Somálsko	28
5.1.1 Daň z jiných nestátních aktérů	30
5.1.2 Daň z vydírání	31
5.1.3 Daň za infrastrukturu	32
5.2 Pákistán	32
5.2.1 Daň z jiných nestátních aktérů	33
5.2.2 Daň za infrastrukturu	33
Diskuze	36
Závěr	38
Summary	40
Zdroje	42

Seznam tabulek a grafů

Tabulka č. 1: pro Most-similar system design, str. 12

Seznam zkratk

FATA – Federally Administrated Tribal Areas

NWFP – North-West Frontier Province

VNSA – violent non-state actor/s

ITO – islamistická teroristická organizace

AIAI – Islámská unie (Somálsko)

Úvod

Konec Studené války znamenal významnou změnu v rovnováze světové moci, představující pro politické instituce i akademickou obec nové výzvy v otázce bezpečnostní politiky. Tou možná nejvíce artikulovanou, zejména na počátku nového tisíciletí, se stala hrozba terorismu. Nově nepředstavovaly primární bezpečnostní riziko suverénní státy, schopné usilovat o své cíle na cizím území, nýbrž státy neschopné vymáhat na svém území monopol moci, a zejména pak násilní aktéři, kteří na onom nespravovaném území vznikli. Je tak paradoxem, že jsou tyto nestátní entity mnohdy schopné působit na mezinárodní scéně s lepšími výsledky než státy, z jejichž území pochází. Prim v tomto odvětví připadá sunnitským islamistickým teroristickým organizacím (ITO), pro něž je mezinárodní charakter, vzhledem k ideologii světového Džihádu, obvykle esenciální. Průkopníkem v tomto odvětví je al-Káida, rozšířená ve většině zemí Magrebu a Blízkého Východu. Od vyhlášení *The War on Terror* Georgem Bushem bylo vynaloženo značné úsilí k pochopení fungování této organizace a jí podobným.

Jedním z aspektů významných pro šíření světového Džihádu je schopnost dané organizace “zapustit kořeny” na novém území a vytvořit infrastrukturu potřebnou k šíření politického a ideologického vlivu, k organizaci útoků proti nepřítelům různých podob a v ideálním případě i bezpečné útočiště, ze kterého by bylo možné ovládat ostatní regionální buňky. O úspěchu takové akce dokáže rozhodnout značná řada faktorů, které se mohou vyskytovat na mezinárodně-politické scéně daného regionu, i v rovině daleko užšího rozsahu uvnitř jednoho jediného státu.

Dlouhou dobu existovala mezi politiky a v médiích jednoduchá myšlenka, že *failed states* představují dokonalé teritorium pro působení teroristických organizací, jelikož zhroucené státní struktury vytvářejí vakuum, kterého může daný aktér využít šíření svého vlivu a utužení mocenské pozice. V současnosti je tato myšlenka zastaralá a odborníci se přiklání k názoru, že jsou to slabé a ne plně zhroucené státy, na kterých mohou nestátní aktéři tohoto druhu parazitovat, jelikož centrální moc již nepředstavuje relevantní riziko, pouze šetří prostředky nestátního aktéra v situacích, kde by je musel v případě totální absence centrální moci vynaložit sám. Toto tvrzení je již považováno prakticky za axiom, a to i přes fakt, že přesná metodologie pro rozlišení států na slabé a zhroucené neexistuje. Dosud nejvlivnější práce, zabývající se nevhodností zhroucených států pro působení teroristických nestátních aktérů,

pojednávají o případu al-Káidy v Somálsku v 90. letech. Jejich výstupem je několik faktorů, které měly zapříčinit pro organizaci takto nepříznivý výsledek.

Předmětem této práce nebude objasnit, zda metodika jednoznačného rozlišení na slabý a zhroucený stát může být použita jako analyticky užitečný koncept, jelikož takový cíl, pokud vůbec dosažitelný, je mimo možnosti této bakalářské práce. Místo toho porovnáme faktory identifikované jako stěžejní při neúspěchu al-Káidy v Somálsku s činností téže organizace v regionu Federally Administrated Tribal Areas (dále jen FATA) v Pákistánu. V kontrastu se Somálskem se al-Káidě podařilo těch samých cílů, které si v něm vytyčila, v regionu Pákistánu opravdu dosáhnout. Výstupem této práce by tak mělo být identifikování faktorů, které byly překážkou pro činnost al-Káidy v Somálsku, avšak které neměly zásadní význam v případě regionu FATA v Pákistánu. Výběr Pákistánu je v tomto kontextu zajímavý, jelikož představuje, alespoň v některých svých regionech, podobnou míru rozpadu státu jako Somálsko a podobně jej vnímala i al-Káida. Přestože autor tedy nemá ambice narýsovat v těchto případech jasnou dělící čáru mezi zhrouceným a rozpadlým státem a z toho usuzovat důsledky, spatřuje význam v hlubším kvalitativním porovnání těchto případů, které mohou trochu lépe objasnit, jaká podoba teritoria je pro působení teroristických násilných nestátních aktérů vhodná a kde se mohou vyskytovat limity.

Výzkumnou otázkou této práce bude: jaké jsou konkrétní faktory, vyplývající ze socio-politického a socio-ekonomického charakteru teritoria, které vedly k úspěchu či neúspěchu al-Káidy ve slabých a zhroucených státech? Ve snaze odpovědět na tuto otázku, budeme zkoumat případy Pákistánu a Somálska ze dvou konkrétních hledisek, a to: 1) nákladů a komplikací, které al-Káidě přinesla zhoršená infrastruktura, ostatní aktéři a obecně nízká bezpečnost, 2) potenciálu tvorby aliancí a *recrutingu*. Cíl práce se mírně liší od jejího projektu. Kvůli omezenému rozsahu muselo být opuštěno od komparace případu Iráku a ze stejného důvodu byl také úplně vypuštěn element ISIS.

Tato práce je rozdělena do několika částí. V první z nich si představíme problematiku vztahu islamistických VNSA a *failed state* spolu s diskuzí, která na toto téma v literatuře již proběhla. Následně bude znovu definována výzkumná otázka a nejdůležitější pojmy, představen výzkumný design a vysvětlen výběr případových studií. V další kapitole proběhne po představení historického kontextu výzkum, zaměřující se na al-Káidu v Somálsku a Pákistánu, rozdělený do dvou hlavních částí, pojmenovaných jako Cena za ochranu a bezpečí a Spolehlivost místních spojenců. Dále proběhne diskuze, která doplní objevené poznatky a

popíše jejich vědecký význam. Na závěr shrneme nejdůležitější body, zhodnotíme limity této práce a navrhneme směr budoucího výzkumu.

1. Teoretická část

V této části nejprve nastíníme, jak v současnosti vnímá akademická komunita vztah mezi islamistickými násilnými nestátními aktéry a politicky nestabilními teritorii. Následně se podíváme na diskuzi, která proběhla na téma vztahu *failed state* a al-Káidy, zejména v dějištích Pákistánu a Somálska.

1.1 Islamistický terorismus, VNSA a failed state

Zkoumání vztahu mezi islamistickými násilnými nestátními aktéry (violent non-state actors – VNSA) a *failed states* (zhroucený stát) není v akademické literatuře ojedinělé. Názor, že pro zmíněné aktéry je vhodnější spíše slabý stát než zhroucený, je myšlenka, se kterou již pracovalo mnoho autorů (např. Whats, Shapiro, Brown, 2007). Tato práce si neklade za cíl ji vyvrátit, hodlá ji ale dále rozebrat. Autor této práce se domnívá, že je tato teze v literatuře používána příliš obecně. Stává se, že autoři tuto myšlenku přednesou, jako příklad uvedou neúspěch al-Káidy v Somálsku, avšak již nezmíní její úspěch v regionu FATA v Pákistánu. Tento region se přitom Somálsku v mnohém podobá (skladbou společnosti i mírou anarchie). Přestože neexistuje vhodný model, srovnávající míru rozkladu Somálska s ostatními hodnocenými zeměmi z období 90. let, kdy byla al-Káida v Somálsku neaktivnější, je vhodné se pro názornost podívat na hodnoty Fragile State Index (FSI) pro Pákistán a pro větší názornost například i Irák z období, kdy v nich organizace dosahovala značné aktivity. Jelikož první data shromáždil FSI za rok 2006, jsme v tomto ohledu limitováni. Následné srovnání se pouze snaží demonstrovat stav rozkladu politické moci ve zmíněných státech a nastínit složitost tvrzení o úspěchu ITO v prostředí *failed states*. Dle Fragile State Index dosahoval Pákistán v letech 2006 až 2009 hodnoty 100,1 – 104,1 bodů nestability na škále od 1 do 120, a to při hodnocení stability celého státu. Nezanedbatelné regiony FATA a NWFP (North-West Frontier Province) o rozloze přes 27.000 kilometrů čtverečních, kde al-Káida působí, by samy o sobě jistě dosahovaly znatelně vyššího bodového ohodnocení. V Iráku za to samé období naměřil Index hodnoty od 108,6 do 111,4. Přestože neexistuje striktní metodika, která by dokázala s přesností skalpeli rozdělit státy na slabé a zhroucené (*failed state*), můžeme

pozorovat, že Pákistán i Irák dosahovaly v pozorovaném období velmi podobných hodnot jako Somálsko, s hodnotami 105,9 až 114 bodů (The Fund for Peace, 2007-2009). Somálsko je přitom v akademické literatuře mnohdy označováno jako ukázkový příklad zhroutěného státu již od 90. let (Crisis Group, 2008). Pro porovnání, nestabilní, avšak efektivně fungující Libanon, má v současnosti index 89, blízkovýchodní monarchie Jordánsko 76 a Saudská Arábie 69, Česká republika podobně jako ostatní evropské státy 39 (The Fund for Peace, 2021).

1.2 Literature review

Snaha o pochopení fungování teroristických organizací, potenciálu jejich úspěchu a cest k neúspěchu, se stala po útocích 11. září jedním z ústředních témat nejen mezi nadšenými akademiky, ale zejména profesionály při institucích národní bezpečnosti v Evropě i zámoří. Primární zdroje dokumentů, se kterými je v této práci nakládáno, tak jsou mnohdy dílem anonymních institucí namísto pojmenovaných výzkumníků. Pravděpodobně nejdůležitějším pro nás relevantním dokumentem je soubor odtajněných dopisů *Harmony Documents*, v edici s anglickým překladem a komentářem označovaný jako *Harmony and Disharmony: Exploiting al-Qa'ida's Organizational Vulnerabilities* (2006), které si doručovali členové al-Káidy zejména v období 90. let. Přístupem k těmto dokumentům se dostal západnímu světu do rukou artefakt nesmírné hodnoty, který nám pomohl lépe pochopit cíle této organizace v období její největší expanze spolu s metodami pro jejich dosažení, ukázal nám problémy, se kterými se operativci potýkali a pomohl vykreslit limity, které svět představuje pro nestátní aktéry v některých svých regionech. Konkrétní region a pro nás zásadní, o kterém dokument hovoří, je Somálsko. Ze somálských dokumentů je patrná motivace, se kterou al-Káida do regionu vstoupila, detailní průběh logistických operací a diplomatických výprav, popis politického, společenského, ekonomického a kulturního prostředí (alespoň z jejího úhlu pohledu) a v důsledku i důvody selhání operace, jakožto celku. Význam tohoto dokumentu demonstruje i to, že se stále jedná o ústřední bod stránek Combatting Terrorism Center at West Point.¹ Hlubší analýzu dokumentu následně poskytli výzkumníci té samé instituce Clint Watts, Jacob Shapiro a Vahid Brown v publikaci *Al-Qaida's (mis)adventures in the Horn of Africa* (Watts, Clint, 2007). Z toho samého dokumentu vychází rovněž Ken Menkhaus ve své analýze *Somalia: State Collapse and the Threat of Terrorism* (Menkhaus, 2004), pojednávající mimo jiné o významu specifických charakteristik somálského teritoria při

---

¹ Jako první položka záložky "Data and primary sources", dostupné z: <https://ctc.westpoint.edu/>

operacích al-Káidy a částečně i jeho další publikace *Managing Risk in Ungoverned Space* (Menkhaus, 2016), pojednávající o druzích bezpečnostních rizik pro nestátní aktéry v zemi. Menkhaus a Shapiro pak kombinují své poznatky v publikaci *Non-state Actors and Failed States: Lessons from Al-Qa'ida's Experiences in the Horn of Africa* (Watts, Clint, 2007), ve sbírce *Ungoverned Spaces* (2020).

Faktem je, že vzhledem k obrovskému významu odtajněné konverzace z ní vychází prakticky všichni autoři pojednávající o al-Káidě v Somálsku v námi sledovaném období. Častým průnikům v primárních zdrojích se tak není možné v některých případech vyhnout, chceme-li dosáhnout našeho vytyčeného cíle. To by však neměl být problém, jelikož každý z uvedených autorů nabízí na situaci unikátní pohled.

Literatura, ze které budeme vycházet v případě Pákistánu, je vzhledem k primárním zdrojům značně pestřejší. Region FATA je dobře popsáným fenoménem, který svým unikátním druhem kmenového zřízení i značným geopolitickým významem, který překonává jeho zdánlivě zanedbatelnou rozlohu, zaujal mnoho autorů. Nebude tedy pro nás náročné dozvědět se o politických a socio-ekonomických charakteristikách teritoria, ani o okolnostech působení al-Káidy. Literatura, která nám poskytne více teoretický vhled do vztahu násilných nestátních aktérů a hledaných faktorů, bude obsahovat mimo jiné excelentní analýzu z pera Aishy Ahmed *Jihad & Co.: Black Markets and Islamist Power* (Ahmed, 2017). Dle názoru autora se jedná o bezprecedentní publikaci na téma managementu islamistických organizací. Pohled na psychologické aspekty recruitingu VNSA pak popisuje *Religious extremism: The good, the bad, and the deadly* (L. Iannaccone a E. Berma). Zde je mimo jiné názorně demonstrováno, jak snadné je aplikovat ekonomické teorie a terminologii běžně spjatou s managementem na náboženské nestátní aktéry. Ta bude na následujících stránkách frekventovaně využívána, jelikož autor této bakalářské práce ji považuje za značně přílehou a nedocenenou, jde-li o její užívání v literatuře *conflict managementu*. Širším uchopením témata nestátních aktérů a ekonomiky, identity a teritoriální bezpečnosti se zabývali výzkumníci z Fakulty sociálních věd UK B. Doboš, M. Reigl a J. Landovský v nedávno vydané publikaci *Territoriality of Radical Islamist Groups: Security, Economy, and Identity* (Doboš, Reigl, Landovský, 2021).

Nutno však podotknout, že v kontextu vytyčených cílů této práce není autorovi známa žádná jiná publikace, která by se na podobné úrovni zabývala přímou komparací případu Somálska a Pákistánu.

Z publikace *Al-Qaida's (mis)adventures in the Horn of Africa* (CLINT, SHAPIRO, BROWN, 2007) vyplývají čtyři hlavní kritéria/faktory, z důvodu kterých byla mise al-Káidy v Somálsku ve snaze vytvořit v zemi novou funkční buňku neúspěšná. Tato kritéria představují 1) cenu za ochranu/operace (*tax on operations*), 2) nespolehlivost místních spojenců (*unre-liability of local allies*), 3) odlehlost teritorií, které představuje potenciální výhodu při obraně před nepřáteli, ale zároveň i logistickou překážku v zasobování a udržování těchto pozic a 4) obtížnost transferu finančních prostředků do terénu potřebných k chodu buňky.

Autoři nám v těchto publikacích představují recept na neúspěch pro aktéra, jakým je al-Káida, při snaze zakořenit v novém teritoriu v rozpadlém státě. Tato práce se pokusí podle zmíněných kritérií rozebrat situaci, které byla al-Káida vystavena v Somálsku a v Pákistánu. Autor vychází z předpokladu, že působení al-Káidy v Somálsku bylo z hlediska vytyčených cílů neúspěšné, zatímco působení v Pákistánu bylo z toho samého hlediska úspěšné. Z následného výzkumu by tak mělo být patrné, jak se dané faktory v konkrétních případech lišily. Cílem práce tak bude příslušné faktory rozebrat a následně odhalit ty, které se z vytyčeného rámce zdají být zásadní pro úspěch či neúspěch al-Káidy v daných případech.

Závislou proměnnou této práce je neúspěch al-Káidy v Somálsku a úspěch v Pákistánu, nezávislou proměnnou jsou faktory, které k tomuto úspěchu/neúspěchu vedly. Tyto faktory si dává práce za cíl najít a rozebrat.

Posouzení úspěchu či neúspěchu v obou teritoriích se opírá o závěry prezentované ve významných pracích jiných autorů (Pákistán – Guaranta, Nelsen, 2008, Somálsko – Watts, Clint, 2007). Jelikož cílem al-Káidy bylo vytvořit v obou státech své buňky, které by byly schopné nezávisle fungovat a organizovat teroristické aktivity v příslušném regionu, Watts a Clint prezentují somálský neúspěch organizace jako neschopnost vytvořit v zemi k tomu příslušné zázemí a infrastrukturu, což vedlo již v 90. letech k upuštění od těchto plánů. Úspěch v Pákistánu je Guarantou a Nelsenem vysvětlen na základě naplnění vytyčených cílů, jelikokož se z Pákistánu stalo hlavní výcvikové středisko organizace a zároveň efektivní *safe heaven*, ze kterého mohli představitelé al-Káidy po mnoho let bezpečně řídit své aktivity.

Na základě předešlých poznatků, publikovaných v uvedené literatuře, se tak pokusíme zodpovědět výzkumnou otázku, jejímž předmětem je nezávislá proměnná v podobě socio-

ekonomických a politických faktorů, jež jsou specifikovány na základě poznatků z publikace *Al-Qaida's (mis)adventures in the Horn of Africa* (CLINT, SHAPIRO, BROWN, 2007).

2. Metodologická část

V této části prvně definujeme výzkumnou otázku a postup, se kterým ji budeme ověřovat. Poté krátce vysvětlíme klíčové pojmy, se kterými tato práce pracuje a následně si představíme výzkumný design, který bude při výzkumu použit. Na závěr budou vysvětleny důvody výběru konkrétních případových studií, které budou v této práci rozebrány.

2.1 Výzkumná otázka a proměnné

Z pozorování vyplývá, že úspěch al-Káidy s vytvářením regionálních buněk v různých teritoriích s extrémní mírou politické nestability se liší, přičemž v Somálsku dosáhla al-Káida v prvních přibližně třinácti letech svého působení výrazně menšího úspěchu, než v teritoriích obdobného charakteru v Pákistánu. Přesto se často setkáváme v literatuře s generalizující poučkou (Menkhaus, 2004, s.75-80 nebo téma celé publikace Shapiro, Menkhaus, 2020), zaštiťující se případem Somálska, že pro organizace typu al-Káidy jsou zhroutené státy (*failed states*) z důvodu chaotické a nestabilní povahy svého teritoria při vytváření regionálních buněk krajně nevhodné. Výzkumná otázka tedy zní:

Jaké jsou konkrétní faktory, vyplývající ze socio-politického a socio-ekonomického charakteru teritoria, které vedly k úspěchu či neúspěchu Al-Káidy ve zhroutených státech?

Jak již bylo zmíněno v kapitole Literature review, metodika hledání faktorů se opírá o čtyři body, které autoři publikace *Al-Qaida's (mis)adventures in the Horn of Africa* označili jako stěžejní příčiny neúspěchu al-Káidy v somálsku. Jelikož bod 3) pojednávající o infrastruktuře (*“odlehlost teritorií...”*) a 4) pojednávající o metodách transferu prostředků je v obou zmíněných publikacích rozebírán ve vztahu k bodu číslo 1), bude pro lepší přehlednost posuzován jako jeho součást. Bod č. 4) však bude analyzován pouze stručně, jelikož je dle autora v této debatě méně zásadní, avšak jeho pokrytí by překonalo doporučený rozsah práce.

Výzkumná otázka tedy bude při výzkumu rozdělena do dvou kritérií, podle kterých budou socio-politické a socio-ekonomické faktory hodnoceny:

1) Cena za ochranu a bezpečí

Neschopnost centrální moci uplatňovat efektivní monopol násilí na svém území má mnohdy za následek vznik nestátních násilných aktérů (violent non-state actors, dále VNSA), kteří mohou ohrožovat nově příchozí islamistickou organizaci prostřednictvím rabování základen, přepadů a jiných násilných aktů. Toto nebezpečí pak může v některých případech plynout i od neorganizovaných příslušníků domorodých komunit. Náklady, které musí islamisté vynaložit na ochranu a předcházení těmto jevům, jsou označeny jako *Cena za ochranu a bezpečí*. Tato cena bude muset být zohledněna při jakémkoli pokusu příslušníků organizace o průchod neefektivně spravovaným územím (například při přesunu nových rekrutů), nebo při vyčlenění peněz na ochranu tréninkových center a základen. Spolu s tímto bodem souvisí i cena, kterou aktér zaplatí za odlehlost svých základen, která sice poskytuje zdánlivě vyšší bezpečí, avšak zároveň i náklady na kompenzaci neexistující infrastruktury.

Jinými slovy, v tomto bodě posoudíme míru nákladů nutných vynaložit kvůli bezpečnostním rizikům, způsobeným neefektivitou státu jakkoli zajišťovat bezpečnost na svém území a kvůli nedostatečné infrastruktuře, která dohled centra snižuje.

2) Spolehlivost místních spojenců

Síla místních VNSA, jejich schopnost kooperace, využití v boji, loajalita a jejich priority jsou jedním z klíčových bodů, které je nutno zohlednit. Od něj se odvíjí kvalita potenciálních rekrutů, které může al-Káida naverbovat (například zřetel na světový džihád, který jednotliví bojovníci budou či nebudou brát za předpokladu, že pro ně dosud hlavní motivací bylo spíše nacionální cítění), význam využití jiných VNSA v boji na své straně, nebo i pravděpodobnost, že se množství dalších aktérů objeví někteří s konfliktními motivacemi.

Jinými slovy, v tomto bodě posoudíme potenciál, který místní populace představuje na pracovním trhu a při vytváření aliancí s ostatními aktéry.

2.2 Výzkumný design

Tato bakalářská práce bude konstruována jako kvalitativně komparativní analýza. Smyslem komparativní analýzy je odhalení empiricky pozorovatelného vztahu mezi danými proměnnými, zatímco ostatní proměnné jsou zachovány konstantní. Případy Pákistánu a Somálska budeme porovnávat metodou *nejpodobnějších systémů* (*most-similar systems design*, dále MSSD). Autor této metody rozdílů John Stuart Mill vytvořil MSSD pro porovnávání případů, které mají co nejvíce možných proměnných společných. Pokud se nějaké rozdíly mezi případy vyskytují, předpokladem je, že tyto rozdíly nejsou dostatečně velké, či nepředstavují takové množství faktorů, aby samy o sobě dokázaly rozdíl mezi sledovanými případy vysvětlit (Przeworski a Teune, 1970; Lijphart, 1975).

Jinými slovy, cílem MSSD je nalézt ty faktory, které jsou nezávislé proměnné klíčové pro nalezení cíle výzkumu, zatímco ostatní shodné či podobné faktory jsou od těchto proměnných odděleny. To umožňuje značnou variaci v nezávislých proměnných a v důsledku obsáhlejší a detailnější analýzu. Je však nutné podotknout, že hledané proměnné jsou posuzovány kvalitativně a musí být chápány v širším politickém, společenském či geografickém kontextu a individuálně posouzeny (Przeworski a Teune, 1970; Lijphart, 1975).

Z důvodů uvedených výše lze konstatovat, že MSSD je nápomocná metoda, která však má při kvalitativních výzkumech v některých vědách své limity. Mill sám kritizoval použití této metody ve společenských vědách, kde mnohofaktorové rozdíly mezi pozorovanými subjekty znemožňují jednoznačné stanovení těch významných. Naším cílem tedy spíše je co největší možná eliminace irelevantních faktorů a zaměření se na opravdové příčiny.

Tabulka č. 1: pro Most-similar system design (MSSD)²

	PŘÍPAD PÁKISTÁNU	PŘÍPAD SOMÁLSKA
ZÁKLADNÍ FAKTORY (KTERÉ HLEDÁME)	A	A
	B	B
	C	C
	D	D

² Zpracováno podle Mill, J.S., *A System Logic* (London: Longman, 1843), a upraveno podle Landman, Todd, "Comparative Politics and Human Rights" *Human Rights Quarterly*, Nov. 2002 Vol. 24 no. 4, 905

ZÁŠADNÍ VYSVĚTLUJÍCÍ FAKTORY (KTERÉ HLEDÁME)	X	Bez X
	Y	Bez Y
DŮSLEDNÝ VLIV NA ÚSPĚCH AL KÁIDY (JIŽ PŘEDEM ZNÁM)	Z (úspěch)	Bez Z (neúspěch)

Základní faktory A až D označují faktory, které jsou mezi případy shodné. Faktory X a Y představují rozdíly mezi případy, které se pokusíme empirickým výzkumem objevit. Z v tomto případě demonstruje úsěch Al-Káidy při etablování se v novém teritoriu.

2.3 Výběr případových studií

Tato práce spoléhá při hledání faktorů na komparaci mezi jednotlivými případovými studiemi. Vzhledem k tomu, že cílem práce je pochopit vztah mezi charakterem rozpadlého teritoria a úspěchem al-Káidy, byly za tímto cílem vybrány dvě oblasti, zasazené do určitého časového kontextu, které námi požadované charakteristiky vykazují. Případ Somálska byl vybrán, jelikož představuje snahu al-Káidy zakořenit ve zhrouceném státě, která nevyšla. Somálsko bylo upřednostněno oproti jiným potenciálním dějištím, jelikož se jedná o ukázkový případ zhrouceného státu (jak demonstrováno výše v kapitole 1.1), jelikož míra neúspěchu al-Káidy zde byla dle mnohých autorů značná (jak rozvedeno v kapitole 1.2) a jelikož nám nabízí značné množství zdrojů, ze kterých je možno vycházet (rovněž v kapitole 1.2).

Případ Pákistánu byl vybrán, aby naproti tomu demonstroval situaci, kdy se al-Káidě povedlo dosáhnout v politicky značně nestabilním teritoriu (demonstrováno v kapitole 1.1) dramatického úspěchu, který nahradil její předchozí působiště v Afghánistánu po začátku spojenecké invaze. Výhodou pro nás dále bude charakter politického uspořádání, který je v obou teritoriích velmi podobný díky systému klanové/kmenové soutěže a kooperace mezi domorodými aktéry (alespoň v případě FATA a NWFP) (Nawaz, 2009).

3. Historický kontext a rámec

Somálsko

Ke konci 80. Let přerostl několik let trvající odboj různých militantních uskupení proti vládě v Mogadišu v rozsáhlou revoluci, která vedla roku 1991 k totálnímu rozkladu státu a vzniku vakua, v o jehož zaplnění se pokoušeli ambiciózní nestátní aktéři. V zájmu pomoci legitimní vládě vyslalo roku 1992 OSN do země peacebuildingovou misi. Ta se však minula účinkem a pouze prohloubila frustraci obyvatelstva. Somálsko se tou dobou nacházelo již ve stavu totálního rozkladu s vládou, jejíž vliv nepřesahoval za hranice hlavního města (Britannica). Kromě místních klanů a islamistů z Islamic Union se pokusili situace využít i někteří pro region více exotičtí aktéři.

Nedlouho po etablování první významné základny al-Káidy v Afghánistánu zahájila organizace pod dohledem Abu Hafs al-Masriho, tehdejšího vojenského náčelníka al-Káidy (Al Jazeera, 2004), misi, mající za cíl vytvoření nové buňky v Somálsku. Vybraní veteráni afghánského bojiště měli za cíl:

“1) Najít lokaci pro vojenské operace, která by dokázala nahradit Afghánistán..., 2) Lokalita musí být blízko arabského regionu..., 3) Má být schopna pomoci bratrům v Somálsku a Ogadenu.” (Harmony, AFGP-2002-600104, s. 1)

Tato operace navazovala na předchozí projekt vytvoření buňky v Keni, který se v průběhu let setkal se značným úspěchem. I přes snahu Spojených Států pomoci keňské vládě s counter-terroristickými operacemi, dokázala skupina v průběhu 90. let poměrně volně pronikat přes keňsko-somálskou hranici a podnikat útoky na americkou ambasádu a jiné západní cíle v regionu. Přestože určitý benefit snaha americké vlády nakonec přinesla, zejména ve formě výsledného zlepšení dohledu nad severní hranicí, stalo se tak za cenu nárůstu protiamerické nálady u keňského obyvatelstva, které bylo extenzivními bezpečnostními opatřeními ovlivněno. Přestože menšinová muslimská populace z valné většiny akce islamistických teroristů nepodporuje, antiamerikanismus jistě přispěl do určité míry k “pasivní podpoře” al-Káidy, kdy obyvatelstvo nepovažuje nahlašování podezřelých aktivit autoritám za významné (Shapiro, Menkhaus, 2020, s. 78-79). Motivována úspěchem afghánské buňky v prostředí bez přítomnosti centrální moci a keňské buňky, demonstrující potenciál organizace ve Východní Africe, spatřovala al-Káida na základě vnitřní korespondence, kterou máme k dispozici, v Somálsku nové *safe heaven* pro své operace v regionu i odlehlých koutech světa (Harmony, AFGP-2002-600104, s. 1). Očekávání se však nenaplnila a situace se pro ni stala daleko dramatičtější. Konkrétní faktory toto způsobující budeme hledat v rámci charakteru teritoria Somálska zejména v letech 1993 až 1996, kdy byla skupina nejaktivnější, s určitým přesahem

až po rok 2012, kdy se skupina al-Šabáb oficiálně stala součástí “*umbrella*” al-Káidy (Felter, Masters, Sergie, 2021).

Pákistán

Dalším příkladem internacionálního působení al-Káidy, na kterém můžeme hodnotit její úspěšnost v politicky vysoce nestabilních územích, je případ buňky v pákistánském FATA – Federally Administrated Tribal Areas a okolních regionech.

FATA je území při Severo-Západní hranici Pákistánu, rozkládající se na rozloze 27,500 kilometrů čtverečních. Místní populaci tvoří 3,5 milionu domorodých Paštunů a dalších 1,5 afghánských uprchlíků. Sedm regionů je společně zastoupeno guvernérem Severozápadní provincie, který přímo podléhá pákistánskému prezidentovi. Jednotlivé okresy provincie jsou Bajur, Mohmand, Khyber, Orakzai, Kurram, Severní Waziristán a Jižní Waziristán. Všechny kromě Orakzai sdílí společnou hranici s Afghánistánem, přičemž poslední dva jmenované pro nás budou nejdůležitější. V každém z těchto okresů se nachází jiný dominantní kmen, ovlivňující lokální politiku. Na Východ od FATA se nachází několik okresů NWFP (North-West Frontier Province), oficiálně spravovaných guvernérem FATA, avšak které jsou fakticky pod vedením místních kmenových vůdců, jejichž obyvatelstvo je taktéž predominantně paštunské a značná nestabilita panuje také v oblasti Balučistánu (Nawaz, 2009, s. 1-2). Jelikož literatura málokdy rozlišuje mezi pojmy FATA a NWFP, bude i v této práci o regionu NWFP často souhrnně referováno jako o FATA.

Al-Káida do oblasti ve větším rozsahu přesídlila s americkou invazí do Afghánistánu, avšak existence tamní buňky je výrazně staršího data. Oblast Pákistánského pohraničí nabízela organizaci logickou volbu díky možnosti snadného přechodu z Afghánistánu, přítomnosti paštunského obyvatelstva, které bylo a je, třebaže pasivním, podporovatelem hnutí Talibán, který poskytoval al-Káidě útočiště. O značné nestabilitě a vhodnosti pro působení násilných nestátních aktérů svědčí i přítomnost dalších skupin. Kromě zmíněného Talibánu je to, mimo jiné, například *Islamic Movement of Uzbekistan* a *the Islamic Jihad Movement*, oba brojící za islamifikaci Uzbekistánu, dále *Eastern Turkistan Islamic Movement*, skupina *Lybian Islamic Fighters* a dokonce i *Islamic State in Western China*, mající za cíl islamifikaci příslušných čínských provincií.

V akademické obci panuje názor, že přesídlení al-Káidy do kmenových území v příhraničních provinciích ve Východním Pákistánu bylo klíčové pro její možnost přeskupit své síly a s novým *momentem* se zapojit zpět do boje (Gunaratna & Nielsen, 2008, s. 784). I přes to, že jsou oblasti FATA a NWFP fakticky součástí Pákistánu, tamní politické zřízení se odvíjí od balance moci mezi jednotlivými kmeny, které neuznávají centrální pákistánskou vládu v plné míře a řídí se například zásadně odlišným právním systémem, udržovaným od dob koloniálního období (Nawaz, 2009, s. 8). Tyto dva aspekty jsou zajímavé, jelikož ukazují na skutečnost, že se al-Káidě povedlo dosáhnout výrazného úspěchu při působení v politicky značně nestabilním prostředí, ovládaném kmenovými nestátními aktéry bez dohledu centrální vlády, tedy na území jednoduše srovnatelném s prostředím Somálska. Data z pákistánského dějiště budeme sbírat převážně v prvních letech po americké invazi do Afghánistánu, kdy k etablování al-Káidy došlo, tedy po roce 2001 s určitým přesahem až do současnosti.

4. Spolehlivost místních spojenců

Poté, co Talibán v 90. letech minulého století obsadil Afghánistán, naskytla se tím některým islamistickým VNSA dosud netušená příležitost. Aktéři, kteří do té doby nesnadně hledali prostor, ze kterého by mohli bezpečně a efektivně organizovat své aktivity, našli nové *safe heaven*, hřiště, na kterém se nemuseli bát odplaty za své jednání ze strany suverénních států a které jim poskytlo dostatek prostoru k vytváření a prohlubování svých struktur, kde se již nemuseli skrývat, kde mohli utvrzovat svou pozici ve světovém džihádu, kde mohli jejich členové beze strachu a veřejně usilovat o moc a respekt. Inspirována afghánským úspěchem, pokusila se al-Káida vytvořit základnu i v jiných teritoriích, ve kterých spatřovala jednu a tu samou podobnost – rozpad státních institucí a velmi mírnou nebo nulovou působnost bezpečnostních složek příslušného státu.

Vedle zjevných příležitostí, které taková teritoria nabízí, nesou sebou i překážky, na které organizace postupem času narazila a které mohly být v některých případech pro její operativní potenciál klíčovým problémem.

Schopnost aktérů využívat zdroje, které jim dané teritorium nabízí, je jedním z klíčových aspektů úspěchu. Zatímco *cena za ochranu* poukazuje na náklady spojené s činností v nestabilním regionu, *spolehlivost místních spojenců* je faktor, který umožňuje tyto problémy kompenzovat, ale i dále prohloubit. Činnost aktéra ovlivňuje zejména dvěma způsoby, za 1)

udává kvalitu a množství rekrutů, které může na místě využít k utvrzení své pozice a k násilným operacím v regionu, a za 2) potenciál ke spolupráci s ostatními aktéry.

Autor předpokládá, že stejně jako konvenční soukromé společnosti posuzují při výběru lokality pro svou činnost potenciál místního pracovního trhu a dodavatelů, se kterými by mohly spolupracovat, ve stejném duchu zvažují své působení teroristické organizace s ohledem na možnosti nábora bojovníků a nalákání spojenců. Dílčích faktorů toto ovlivňujících je mnoho a mají ekonomický, kulturní i politicko-ideologický charakter.

4.1 Islamistická hnutí – nábor a zisk přízně

Nábožensky založení násilní aktéři mají určité výhody, které jim pomáhají vyniknout na vysoce konkurenčním pracovním trhu, jež je pro nestabilní regiony typický. Ty se mohou promítnout do jejich schopnosti zaujmout novou pracovní sílu i do schopnosti získat si důvěru lokální populace a jejích elit.

Pokud jde o první jmenované, mají oproti ostatním nestátním aktérům určitou výhodu v nabídce nefinančních benefitů, které mohou svým zaměstnancům poskytnout. V první řadě se jedná o duchovní rozměr práce. Religióznost, zejména pokud je praktikována v rámci uzavřeného kruhu sekty či jiné elitní společnosti, napomáhá lidem ke zvládnutí psychického stresu a tlaku, který by při výkonu povolání mohl vzniknout (Laurence, Bergman, 2006, s. 118). Akceptuje-li žadatel o práci přísné náboženské normy, které ho omezují v některých činnostech (jako je například užívání narkotik) a které jsou následně balancovány benefity, specifickými pro dané vyznání (příslib pestrých sexuálních možností v posmrtném životě v podobě panen, které mučedník v ráji obdrží), stane se členem úzké skupiny lidí, která dokáže daleko lépe udržovat týmového ducha a morálku, než tomu bývá u jiných aktérů s nižšími vstupními požadavky. Ty zároveň slouží jako síto, které umožňuje udržovat určitý standard loajality, jelikož zaměstnanci nejsou vázáni pouze materiálně. Islamisté se tak mohou lépe než určité sekulární skupiny či skupiny s nízkými vstupními nároky spolehnout, že jejich bojovníci po vyplacení benefitů zůstanou v krizových chvílích stále loajální (Laurence, Bergman, 2006, s. 116).

Vyšší loajalita a atraktivnost hnutí se projevuje i díky konkrétním postavám v jeho vedení. Od jejich lídrů se očekává určitá morální konzistence, jakožto u reprezentantů nadpozemských myšlenek, kteří jsou z toho důvodu, ať už kvůli upřímnému zájmu či z důvodu pouhého

pragmatismu, z pravidla méně náchylní ke korupci než političtí lídři a představitelé soukromého sektoru. Tímto nabývají na důvěře svých podřízených i obyvatel regionu, ve kterém se pohybují (Laurence, Bergman, 2006, s. 121). Pro dotvoření pocitu jednoty a sounáležitosti zajišťují islamistické organizace nezřídka i komplexní sociální služby v podobě zdravotnické péče pro rodinné příslušníky svých členů, různé druhy půjček a pod. Zaměstnanec tak nevnímá organizaci, pro kterou pracuje, pouze jako zaměstnavatele, nýbrž jako patrona, který mu vytváří komunitu a stará se o něj a jeho rodinu mnohdy lépe, než leckterý státní aparát. Ve výsledku pak nejde ani tak o balíček duchovního obohacení, který zaměstnanec dostane, jakožto o onu příslušnost k uzavřené komunitě, která dokáže pokrýt veškeré jeho pozemské potřeby. Je-li pak takový válečník vystaven nebezpečí a vojenskému střetu se svými spolubojovníky, pocit jednoty s jeho druhy může mít hodnotu těžko kompenzovatelnou pouhými penězi (Laurence, Bergman, 2006, s. 123).

Pokud jde o to druhé, lákavé islamisty činní jejich ideologie, která může mít jednotící charakter v prostředí s množstvím nesvářených aktérů, zejména pokud je jejich vzájemná nevraživost postavena na etnickém základu. Nacionalismus v evropském slova smyslu není v některých částech postkoloniálního světa natolik dominantní myšlenkou, jako je tomu v globalizovaných zemích západního typu. Islám má potenciál nacionalismus v tomto kontextu nahrazovat a aktéry sblížovat. Ti tak mohou v islamistech spatřovat určitou garanci bezpečí, jelikož prezentují jednotící myšlenku, která dosud v jejich klanových a kmenových teritoriích chyběla (Ahmed, 2017, s. 5).

4.2 Somálsko

Al-Kaida měla s nábořem zaměstnanců v Africkém rohu na začátku devadesátých let dobré zkušenosti díky Bin Ladenovu působení v Súdánu. Kvůli nízké tržní síle tamní ekonomiky nebylo těžké najít rekruty ochotné vstoupit do služeb organizace. Zaměstnanci, které najal, byli ochotni stát se přímo členy organizace za měsíční bonusy ve výši 50 až 120 dolarů (Lawrence, 2006, s. 169). Bylo tedy nasnadě usuzovat, že v sousedním Somálsku, které se zrovna potýkalo s dramatickou humanitární krizí³ (Djama, 2007, s.9), bude nabídka potenciálních rekrutů pestrá a široká. To se však ukázalo jako omyl. Přestože motiv al-Káidy pro využití somálského pracovního trhu byl zřejmý, nelze to samé říci o motivech běžných

---

³ Vojenský převrat a následná destrukce zemědělského potenciálu země vyústila v hladomor a humanitární krizi, která si jen v letech 1991 a 1992 vyžádala přes 250 000 životů (Djama, 2007, s.9)

Somálců při vstupu na trh. A konkrétně, o jejich motivaci vstoupit do služeb saláfistického džihádistického hnutí.

4.2.1 Recruiting

V čem rozpad státu představuje potenciál pro široké spektrum osob ochotných nechat se zaměstnat v ozbrojeném průmyslu, tedy nedostatek jiných pracovních nabídek a všudypřítomná chudoba, v tom samém ohledu naopak způsobuje v tomto odvětví značnou kompetitivnost, jelikož poptávka po bojeschopných osobách a proliferace nejrůznějších milic je obrovská. Aby al-Káida na takovém trhu uspěla, musela být schopná nabídnout zajímavý kompenzační balíček. I když vyjednávací podmínky většiny Somálců zajisté příliš dobré nebyly, to samé nelze říci o Somálcích, kteří by mohli představovat kvalitní bojovou sílu.

Usuzujme tedy, že aby se jednotlivec rozhodnul vstoupit do služeb určité organizace, musí finanční i nefinanční benefity z toho plynoucí přesahovat benefity, jaké by mohl obdržet od jiného aktéra na pracovním trhu, například od klanové milice nebo soukromé společnosti. Díky *Harmony Documents* máme dobrý přehled o tom, jaká byla přesná podoba finančních benefitů nabízených al-Káidou. Výplata ženatého mudžahedína představovala obnos 6500 Pákistánských rupií a 500 za každé nově narozené dítě do rodiny. Výplata pro svobodného zaměstnance pak byla 1000 Pákistánských rupií. Kromě finanční odměny zde však fungoval i systém zaměstnaneckých benefitů. Ženatý zaměstnanec měl nárok na čerpání dovolené jeden týden po každých třech, zasnoubený pak na pět dní každý měsíc (Harmony, AFGP-2002-600045, s. 3.). Kromě toho organizace běžně poskytovala služby jako půjčky na výživné a jiné potřeby (Harmony, AFGP-2002-800573, s. 21).

Kromě těchto hmatatelnějších benefitů rovněž al-Káida nabízela i unikátní benefit v podobě náboženského přesvědčení a tedy i netušené výhody, které byly za hranicí světského a které jiní aktéři nabídnout nedokázali. Na papíře se tak zdála být její nabídka neodolatelná: výborné platové ohodnocení, nadstandardní pracovní benefity, morální a ideologická motivace bojovat za správnou věc, idea soudržnosti a organizace s týmovým duchem. Je to právě důraz na sebe prezentaci jakožto elitní organizace, nabízející nadstandardní podmínky, která měla vydobýt prvenství na pracovním trhu.

Hmotné benefity

Platové ohodnocení které al-Káida nabízela a o kterém se domnívala, že bude neodolatelné, se ukázalo být ne plně dostatečné vzhledem k existující konkurenci. Tu představovali místní podnikatelé, jejichž zájmy byly v rozporu se zájmy organizace a kteří významně ohrožovali její schopnost rekrutovat. Jak se uvádí v jednom z dokumentů:

“Muž přišel z Jarbo s penězi, aby je rozdál lidem, zejména kmenovým šejkům, Řekl, že “nechceme politické strany v našich zemích a zbraně také ne. Naše nejlepší zájmy nejsou sledovány, protože je tu AIAI (Islámská unie, místní islamistická organizace spolupracující s al-Káidou)... Pronesl tuto řec z kazatelny během páteční motlidby. Požadoval, aby lidé vykopli AIAI a její armádu z Jarbo” (Harmony, AFGP-2002-600104).

Jak je z tohoto dokumentu patrné, podnikatelé způsobovali značnou inflaci na finančních benefitech, které al-Káida poskytovala. V dalším dopise se píše: *“...Poté jsme prodiskutovali priority Jihádu, specifikovali jsme úhlavního nepřítele (podnikatele), přičemž jsme oddálili akce proti jiným skupinám”* (Harmony, AFGP-2002-600104, s. 21.). Al-Káida je tak v jednu chvíli identifikovala za své úhlavní nepřátele. Jak bude však vysvětleno v kapitole *Cena za ochranu a bezpečí*, tato snaha byla kvůli provázanosti jednotlivců s různými systémy ochrany složitá.

Nehmotné benefity

Očekávání se nenaplnila ani po stránce nefinančních benefitů a al-Káida brzo pochopila komplexnost pracovního trhu. Přestože jejich nabídka mohla být zajímavá, konkurenční aktéři dokázali nabídnout zase jiné benefity, které se nutně netýkaly náboženského vyznání. Tyto motivace se mnohdy překrývaly a vytvářely síť, kterou se organizaci nepodařilo prostoupit a nedařilo se jí v reakci vytvářet dostatečně kvalitní protinabídky. Ve výsledku tak recruiting probíhal neefektivně za vysokých provozních nákladů a s nevalnými výsledky při poptávce po dostatečném počtu kvalitních bojovníků.

Strategie byla jasná: zaujmout výraznou pozici na pracovním trhu díky výše uvedeným benefitům a následně z tohoto dominantního postavení profitovat v komunitách, odkud zaměstnanci pocházeli. Ideologická motivace pro vstup do služby by tak vzrostla na významu a dále posilovala její pozici. Ta se však ukázala být nedostatečnou. Somálsko je tradičně

súfiská⁴ země, tedy většina obyvatelstva náleží k větvi islámu, která sdílí dosti odlišný pohled na společenskou organizaci a náboženské motivy v politice než al-Káida (Hussiein, 1995, s. 1-5, 27-33). Somálcům nestálo za to přijmout novou náboženskou ideologii na úkor svých starých náboženských tradic. Většina z nich tedy nenacházela dostatek benefitů při připojení se k al-Káidě na úkor odchodu ze svého klanu. Znovu tak narážíme na sílu vlivu, které toto společenské uspořádání na společnost má. “Každý člen hnutí je fanaticky spojen se svým klanem”, píše operativec al-Káidy v korespondenci (Harmony, AFGP-2002-600104, s. 21.). Po stránce verbování mezi klany se ukázalo jako úspěšnější strategie pronikat přímo do struktur jednoho konkrétního klanu a cvičit všechny jeho bojovníky skupinově s posvěcením jeho náčelníka spíš, než ses spoléhat na příliv jednotlivců (Watts, Clint, 2007, s. 23).

Určitý úspěch s jednotlivci zaznamenala pouze při verbování těch nejmladších bojeschopných mužů. Lze předpokládat, že mladí lidé neměli natolik ukotvenou pozici v klanových strukturách, aby ji považovali za nepostradatelnou a bylo tak pro ně snazší komunitu opustit a vydat se za dobrodružstvím, které exotický aktér nabízel. Z tohoto důvodu se začala al-Káida orientovat na budování mládežnických center, která umožňovala snazší komunikaci myšlenek s příslušnou věkovou skupinou. Co mezi súdánskou mládeží rovněž rezonovalo, byly vojenské úspěchy džihádistů (Shapiro, Menkhaus, 2020, s. 23). Lze si představit, že mladým mužům více imponovaly romantické představy o slávě v boji za svatou věc.

Stále tu však byly faktory pro mnohé nepřekonatelné. Potenciální terorista si nemohl být jistý, že nebude za spolupráci s al-Káidou vlastním kmenem zavržen. Stejně tak si nemohl být jistý tím, že organizace nebude z regionu brzy vytlačena okolními kmeny či že vůbec jako nový aktér na bojišti ustojí nápor zahraničních invazí (Watts, Clint, 2007, s. 22).

Uvedené poznatky můžeme tedy shrnout následovně. Přestože se al-Káidě podařilo navázat dostatečné vztahy s některými konkrétními kmeny na to, aby mohla veškeré jejich vojenské kapacity využívat ve svůj prospěch, byl toto efektivně jediný způsob, jakým se mohla dostat k většímu a stabilnímu zdroji rekrutů. Jednotlivci, až na výjimky z řad nejmladších členů společnosti, zpravidla neměli zájem ohrozit drahocenné místo ve svém klanu. I přes nezanedbatelné finanční prostředky, které al-Káida na nové rekruty vyčlenila, nebyla jejich nabídka boje za svatou věc a saláfistické ideologie dostatečně kvalitní po súfické

---

⁴ Sufismus je ideologická odnož sunnismu, považována za společensky umírněnou, kladoucí speciální důraz na mystiku a význam lásky v duchovnu. Více informací dostupných z: <https://www.britannica.com/topic/Sufism/History>

obyvatelstvo, pro které představovaly nepřekonatelnou hodnotu jeho vlastní náboženské tradice a silné až fanatické citění pro svůj klan.

4.2.2 Spolupráce s klany

Al-Káida vstoupila do Somálska motivována úspěchem, kterého se jí podařilo dosáhnout v kmeny ovládaných oblastech Pákistánu. S očekáváním značné podobnosti mezi společenským uspořádáním v obou zemích se domnívala, že bude snadné sjednotit místní klany myšlenkou společného džihádu vůči západním okupantům v podobě peacekeepingových jednotek OSN. Právě vyhrazení vůči zahraničním silám paradoxně bylo jednou z překážek pro dosažení takového cíle. Somálská společnost se ukázala být značně xenofobní a protekcionistická při konfrontaci s cizinci. Nejen, že klany vnímaly negativně cizinecké jednotky OSN, podobným způsobem mnohdy vnímaly i operativce al-Káidy arabského původu. Jako cizince, kterým není radno důvěřovat. To je také jeden z důvodů, proč se místnímu obyvatelstvu historicky povedlo udržet súfiskou tradici islámu oprati invazivnímu saláfismu. Ten byl totiž vždy vnímán jako něco nesomálského (Shapiro, Menkhaus, 2020, s. 30). Ostatně míra nenávisti vůči saláfismu, se kterou se operativci setkávali, je mnohdy až šokovala. Jeden z nich v dopise popisuje zděšení při události ve vesnici, kde po kázání místního klerika obyvatelé doslova „vykopli“ představitele Islámské unie z obce (AIAI) (Harmony, AFGP 2002-600104, s. 21.).

Jak již bylo zmíněno, al-Káida očekávala rychlé sjednocení místních klanů pod jednu jednotící myšlenku. Pokud se jí podařilo překonat pochybnosti a ostražitost místních vůči cizincům u jednoho či několika málo z nich, nastával další problém, týkající se motivace. Somálské klany se ukázaly být značně parochiální. Jejich prioritou nebyla spolupráce s ostatními klany a snaha o vytváření větších ideologických celků, nýbrž ochrana svého klanu za každou cenu, ideálně na úkor klanů okolních. Abu Hafis (vysoce postavený operativce) se často dostává do problémů, kdy se mu nedaří směřovat meziklanovou diskuzi k boji proti cizinecké invazi a místo toho musí věnovat drahocenný čas a zdroje k udržení křehkých vztahů mezi nesvářenými klany (Watts, Clint, 2007, s. 42).

Z toho pramení i další problém. Kvůli natolik vyhraněným názorům jednotlivých klanů na své okolí bylo velmi náročné nestát se pro spolupráci s jedním klanem ihned nepřitelem jednoho či několika klanů okolních. Překážka, se kterou se setkávali i jiní mezinárodní aktéři v

Somálsku, měla zásadní dopady na podobu politické mapy, kterou si kolem sebe al-Káida vytvořila (Menkhaus, 2004, s. 73).

Posledním velkým problémem, na který al-Káida narazila, byla špatná komunikace domorodých islamistických struktur s obyvatelstvem. Islámské unii vytykala zejména pozici, do které se v rámci společnosti staví. Toto hnutí totiž navenek vystupovalo jako elitní kruh, složený z intelektuálů, jejichž jazyku “běžný” Somálec nemohl rozumět. Jestliže bylo pro al-Káidu zásadní, aby v zemi proběhla efektivní ideologická proliferace, myšlenková propast mezi místní islamistickou elitou a společností tomu stála v cestě (Harmony, AFGP 2002-600053, 1.).

4.2.3 Zajištění bezpečnosti

Nutno podotknout, že v jednom ohledu se úspěch al-Káidě dostavil, a to při zajištění bezpečnosti v některých regionech. V oblasti blízko přístavního města Ras Kamboni na samém Jihu země se podařilo vybudovat výcvikový tábor. Okolní vesnice si vážily pořádku, který islamisté do jejich malého sousedství přinesli. Jak vyplývá z vnitřní korespondence, právě to umožnilo al-Káidě prosadit určité aspekty svého programu na lokální úrovni. Z pohledů místních pravděpodobně šlo o čirý pragmatismus, který jim umožnil vyhnout se vydírání a násilí způsobenému místními milicemi (Shapiro, Menkhaus, 2020, s. 89). Jak vyplynulo z dalšího vývoje v Jižním regionu Somálska, tato část země se dlouhodobě drží jako relativně příznivá pro činnost islamistů, což naznačuje i více současné působení skupiny al-Šabáb (Doboš, Riegl, 2021, s. 104).

Autor této práce se však domnívá, že se tento ojedinělý úspěch al-Káidě povedl pouze z důvodu velké zranitelnosti a chudoby místních kmenů. Jak se píše v jednom z dokumentů: „jsou mírumilovní, neví, jak bojovat a v boji se nevyžívají... těch pár zbraní, které mají, používají k obraně“ (Document AFGP-2002-600113, s. 2). Zdá se také, že kromě válečnictví se místní nevyžívali příliš ani v náboženství, a tak pro ně akceptace saláfismu (alespoň zdánlivá) nebyla takovou překážkou (Document AFGP-2002-600113, s. 2).

Určité ideologická penetrace se tak skupině patrně povedla, avšak v limitovaném geografickém rámci, který ve výsledku podle všeho nestačil k naplnění vytyčených cílů.

4.3 Pákistán

Pro pochopení případu Pákistánu je nezbytné popsat zásadní proměnu, která v regionu FATA probíhala v 90. letech a kulminovala americkou invazí do Afghánistánu. Ta totiž zapříčinila politickou nestabilitu v do té doby vysoce stabilním prostředí s mírumilovným rázem a neměnnými tradicemi (co se například zvykového práva týče). Její komplexnější vysvětlení nabízí několik příčin

Za prvé, průsakov mudžahedínů v 80. letech a bojovníků Talibanu a al-Káidy po roce 2001 přinesl do země politický islám a nové prvky ilegální ekonomiky. Za druhé, původní klanová hierarchie byla narušena náboženskými vůdci, snažícími se nově vystupovat jako političtí oportunisté a měnit bilanci toho, kdo o politickém životě rozhoduje. Za třetí, nastala ekonomická migrace z FATA do větších pákistánských měst a zemí Perského zálivu zapříčinila zbohatnutí některých rodin, které spolu s nově nabytým majetkem hledaly příležitosti, jak konsolidovat nikdy předtím nedrženou moc. Za čtvrté, v roce 1996 bylo v regionu garantováno všeobecné volební právo, avšak volby neprobíhaly na základě voleb stranických kandidátek, nýbrž pouze jednotlivců. Zvoleno tak bylo mnoho *muhallů* (v perských jazycích označení pro náboženského představitele), kteří mohli využívat efektivně veřejný prostor v mešitách k sebepropagaci. Toto byl zásadní přelom, protože do té doby zastupovali kmeny v Pákistánském parlamentu nenáboženští představitelé kmenů jimi určovaní. Nakonec není možné opominout důsledky samotného výskytu amerických jednotek v Afghánistánu. Ty obecně přispěly k náboženské radikalizaci společnosti a zavedly pro *causus belli* islamistům (Wang, 2010, s. 89).

Invaze byla kmeny vnímána jako zrada. Nedokázaly pochopit, proč jsou mudžahedíni a muhallové místo hrdinů osvobozenického boje najednou vnímáni jako nepřátelé. Americké násilí pak bylo považováno za neobhajitelné. Všechny tyto důvody vedly k oslabení pozice *maliků* (nenáboženských reprezentantů kmenů) jakožto legitimních vůdců a přispěly k posílení politického islámu. Malikové byli navíc již od dob založení tohoto institutu pověstní pro svoji korupci. Jak bylo naznačeno, náboženští vůdcové dosahují v tomto ohledu v očích veřejnosti větší kredibility (Wang, 2010, s. 90).

Zásadní dopad má etnická příbuznost všech kmenů v regionu FATA. Ti se považují za příslušníky jednoho paštůnského kmene a v tomto ohledu prohlašují naprostou spřízněnost s Paštůny na druhé straně hranice v Afghánistánu. Paštůnština je rovněž hlavním jazykem

Talibánu. Etnická koheze v Pákistánu je tak o něco větší, než je tomu v případě Somálska (Gunaranta, Nielsen, 2008, s. 777).

4.3.1 Recruiting

Na úvod můžeme říci, že náborová iniciativa v Pákistánu byla daleko úspěšnější než v Somálsku. Již během prvního roku po americké invazi začaly v regionu FATA vznikat první rekruční centra v oblasti Jižního Waziristánu a jako klíčové působily do roku 2004 (Gunaranta, Nielsen, 2008, s. 782).

Poté, co pákistánská vláda zvýšila na popud USA intenzitu *counter-insurgency* (COIN) aktivit, přesunuli se islamisté z většiny do oblasti Severního Waziristánu a jeho jižního pohraničí. S přesunem na Sever nastalo období určité izolace. Velitelé jednotlivých rekručních center se z důvodu bezpečnosti částečně izolovali od okolního světa, což zapříčinilo úpadek výcviku zahraničních rekrutů. Přestože tedy mohli nadále cvičit zájemce z řad místního obyvatelstva, při využití zahraničních teroristů ze Západu se museli spoléhat na samouky, kterým dokázali zajišťovat pouze propagandu a určitou podporu na dálku (Gunaranta, Nielsen, 2008, s. 783).

Benefity?

V případě Somálska jsme si položili stejnou otázku, jako lídři al-Káidy, a tedy zda má místní obyvatelstvo dostatek motivace vstoupit do služeb islamistické organizace. Tehdy al-Káida odpověď neuhodla, jelikož nedokázala místnímu pracovnímu trhu přizpůsobit svoji nabídku benefitů. Z dálky se situace v Pákistánu nezdá být příliš odlišná. Trh zde představoval kompetitivní prostředí, umocněné kromě zvýšené militantnosti i odlivem ekonomických migrantů pryč z regionu. Ty sice oproti tomu nahrazovali váleční uprchlíci, vyhnání americkou invazí, kteří však nemluvili arabsky, většinou pouze jazykem urdu či paštúnsky a kteří byli tradičně vždy fixováni na svůj kmen a kraj spíše, než světovou vizi islámu (Fair, 2004, s. 495).

V praxi se ukázalo, že dominantním faktorem při volbě militantní skupiny hrála u jednotlivců roli zejména sektáriánská afinita. Vyznavači deobandské školy islámu se tak klonili ke skupinám toho vyznání, jako byly například Jaish-e-Mohammed nebo Harakat ul-Ansar. Vyznavači Ahl-e-Hadith zase k Lashkar-e-Taiba. Dalším faktorem byla podpora státu, kterou měl určitý aktér k dispozici (Fair, 2004, s. 493).

Nevýhodou pro al-Káidu byla i malá obliba, které se Arabové i Talibánci těšili od některých Pákistánců. Mnoho z těch, kteří přešli hranici do Afghánistánu, aby se připojili k bojům proti vetřelcům, se setkali se špatným až násilným zacházením od svých nadřízených (Fair, 2004, s. 459).

I přes tyto nedostatky měl zásadní dopad faktor islamistické radikalizace, která následovala po spojenecké invazi a také náboženská tradice, která v regionu FATA převládala. Oproti Somálsku představovala pro značnou míru bojovníků významný benefit myšlenka boje za světový džihád. Ta je z principu pákistánskému sunismu bližší než somálskému sunismu a neexistovala zde tedy teologická bariéra mezi al-Káidou a případnými zaměstnanci. Poté, co se pákistánská vláda připojila k *War on Terror*, spatřili místní své politické vedení jako prodlouženou ruku mezinárodního spiknutí proti nim. Al-Káida bojující za světový džihád a proti domácí vládě zároveň tak velmi efektivně skloubila dohromady dvě myšlenky, které mezi místními rezonovaly (Gunaranta, Nielsen, 2008, s. 788).

Netřeba, když máte proxy

Všechny zmíněné překážky se al-Káidě podařilo obejít také díky spolupráci přímo se strukturami místních aktérů. Výzkumy naznačují, že spíše než aby vytvářela vlastní infrastrukturu, spoléhala na své spojence, kteří jí zaručovali proxy asistenci na podporu jejích operací a pro recruiting (Fair, 2004, s. 490). Spoluprací se al-Káidě podařilo nahradit i značné personální ztráty, které po roce 2001 utrpěla, kdy se počet jejích členů snížil z několika tisíc na pouhých 300. Ostatní militantní skupiny tak pro ni byly naprosto zásadní a nutno říct i dostatečné, pokud i při takto nízkém počtu vlastních členů dokázala v regionu udržet významný vliv (McNally, Weinbaum, 2016, s. 7).

Rekrutační místa, třebaže zřizovaná místními, více tradičními aktéry, fungovala a vzkvétala pod taktovkou al-Káidy. Pokud po přesunu do Severního Waziristánu nebylo možné efektivně trénovat zahraniční rekruty, od roku 2006 tento problém již neplatil, což naznačuje efektivitu, se kterou dokázala do země pašovat příznivce skrze místní infrastrukturu (Gunaranta, Nielsen, 2008, s. 788).

Nakonec nesmíme opomenout vliv, který měla dlouhodobá podpora milic ze strany pákistánské vlády před rokem 2004. V každé vesnici se tak nacházel alespoň bývalý zaměstnanec některého z militantních aktérů, který mohl posloužit jako fasilitátor pro další nábor. Zajímavostí pak je, že členství v militantních skupinách se mnohdy překrývalo (Fair,

2004, s. 494-7). Stejně jako v případě Somálska se pak al-Káidě povedlo zapůsobit na mladší obyvatelstvo, které se vyznačovalo větším zájmem stát se součástí konfliktu. Oproti Somálsku se však nejednalo o jediný větší úspěch (Fair, 2004, s. 492).

4.3.2 Spolupráce s klany

Al-Káida našla v Pákistánu řadu spojenců, o kterých se jí mohlo v Somálsku pouze snít, a to díky jednotícím prvkům, které mezi klany Afrického rohu chyběly. Jestliže se somálská meziklanová politika vyznačovala parochálním jednáním a velkou nevraživostí a pudem sebezáchovy, paštúnské klany a kmeny Pákistánu byly o poznání jednotnější. Napomohla tomu sovětská invaze, která naučila klany spolupracovat a hledat společnou motivaci pro své cíle. Zároveň pak vytvořila pokrevní pouto, které i po jejím konci napomohlo jednotlivým aktérům ke nažší spolupráci, třebaže se jednalo o arabské cizince. To zapříčinilo i vzniku pojmu “talibanizace”, který označuje vlnu kooperace a politické islamizace v regionu (Gunaranta, Nielsen, 2008, s. 776).

Jak již bylo zmíněno, skupina byla závislá na okolních aktérech, kteří jí garantovali *safe haven*, doplňovali infrastrukturu a pomáhali s recruitingem způsobem, při kterém spolu sdíleli výcvikové tábory a zajišťovaly jim infrastrukturu. Místní aktéři zkrátka pomohli al-Káidě splynout se společností (Fair, 2004, s. 497).

Jejími hlavními spojenci se stala kromě afghánského a pákistánského Talibánu (T.T.P.) militantní síť Haqqani a Laškar-e-Taiba (LeT). Významná spojenectví se povedlo vytvořit i na kmenové úrovni s mešudskými kmeny v rámci T.T.P., zadranskými v rámci Haqqanské sítě a salazarskými kmeny na druhé straně hranice v Afghánitánu (McNally, Weinbaum, 2016, s. 4).

Al-Káida však nebyla jediným nepůvodním aktérem v teritoriu. Kromě ní zde operovalo i Islamistické hnutí Uzbekistánu, Čečenci a Ujgurové z Východo-turkestánského islámistického hnutí a členové marockých a libyjských Islamistických bojových skupin. S těmito skupinami udržovala většinou spojenectví, avšak ne se všemi sdílela totožnou ideologii. Například uzbecké hnutí usilovalo primárně o džihád ve Sřední Asii a nikoli po celém světě. To je pouze jeden z příkladů, avšak takovéto rozdíly vedly k soutěži o cenné komodity, jakou jsou peníze, zbraně a *safe houses* v iránském Balúčistánu, přes který do země proudili zahraniční adherenti (Gunaranta, Nielsen, 2008, s. 784). Většina aktérů však s organizací spolupracovala. Jejím neopomenutelným úspěchem byla i role mediátora, do které se jí povedlo etablovat. Al-

Káidě se podařilo přimět kmeny po dekadách sektáriánského boje (třebaže *low intensity*) ke společné debatě a novému cíli v džihádu. Díky společným cílům a tedy značnému koaličnímu potenciálu většiny aktérů se tak vyhnula katastrofálním situacím ze Somálska, kdy spojenectví s jedním klanem znamenalo válku s jiným. Tentokrát bylo možné vytvářet široké aliance téměř bez omezení (McNally, Weinbaum, 2016, s. 6). V důsledku se pak partnerství prohlubovala na základě sňatků představitelů al-Káidy s ženami z významných kmenů i obchodních styků (McNally, Weinbaum, 2016, s. 10), kdy mohla například zaměstnat pákistánce v pobačkách svých podružných pákistánských obchodních firmách (Fair, 2004, s. 497).

5. Cena za ochranu a bezpečí

Stejně jako zhrouteným státům chybí možnost vykonávat monopol moci na svém území a uplatňovat řád z důvodu nedostatku finančních prostředků, i pro nestátního aktéra představuje zaplnění bezpečnostního vakua zejména finanční problém, jak bude dále demonstrováno. V souvislosti s cenou za ochranu – daní, kterou po aktérovi nevymáhá stát, ale teritorium samotné, tak budeme v této práci mluvit zejména o dvou problémech, které autor identifikoval jako nejdůležitější, a to 1) nutnosti vynaložit prostředky na ochranu před bandity, a 2) zvýšených nákladech na přesun bojovníků a materiálu přes slabě spravovaná území.

Na následujících stránkách rozebereme, jak se al-Káidě podařilo s touto překážkou vypořádat v Somálsku a Pákistánu a jak razantní její projevy byly.

5.1 Somálsko

Somálsko představovalo po stránce rizika ze strany banditů i po stránce obtížnosti prostupnosti územím výzvu pro každého zahraničního aktéra, který se pro působení v zemi rozhodl. Kriminalita byla v 90. letech minulého století enormním problémem, se kterým se potýkala i al-Káida. Přestože moc legitimní vlády byla na většině území limitována (Menkhaus, 2016, s.5), neformální právo bylo zajišťováno skrze lokální *sharia* soudy a jednotlivé oblasti byly spravovány různě úspěšnými aktéry, snažícími se do určité míry o vymáhání řádu a bezpečnosti, představujícími potenciální riziko (Shapiro, Menkhaus, 2020, s. 31). Tato paramilitárních uskupení možné rozdělit na tři základní druhy:

Komunální/klanová

Konvenční znalost představuje fakt, že Somálská společnost je formovaná prostřednictvím robustního spektra klanů. Tento institut ovlivňuje dennodenní život Somálců na mnoha úrovních, a to i z pohledu zajištění bezpečnosti. Příslušníci jednotlivých klanů se mohou těšit ochraně od milic, které má jejich klan k dispozici. Tento systém zaručuje relativně poklidné soužití celému společenství, jelikož útok na jedince může být vykládán jako útok na celý klan. Riziko pokrevní msty a řetězových událostí, které by takový akt přinesl, představuje dobrý důvod pro případného útočníka si svůj čin rozmyslet. Stejná ochrana platí i pro dílčí aktéry, kteří se v rámci klanu vyskytují, jako například podnikatelé a jiné soukromé subjekty (Menkhaus, 2016, s. 5,6).

Sousedská

Trend vyskytující se zejména v urbanistických oblastech, který je posledních dvacet let na ústupu, avšak v dobách zvýšené nestability v 90. letech hrál významnou roli, je organizace svých vlastních ozbrojených jednotek některými sousedstvími. Běžnou praxí je, že jednotky při své činnosti požadují od subjektů ve svém teritoriu výpalné. Není však pravidlem, že by jejich chování bylo nutné predátorské. Ve městech, jako je Mogadišu, jejich přítomnost hrála významnou roli a ovlivňovala bilanci sil, jelikož představovali potenciální žoldnéře pro majetnější členy společnosti, které bylo možné najmout doslova na ulici (Menkhaus, 2016, s. 6).

Privatizovaná

Privatizovaná ochrana je podobně jako ta kmenová v případě Somálska neodmyslitelná. Po ekonomické stránce se jedná o jeden z nejrychleji rostoucích sektorů ekonomiky v zemi. Je samozřejmostí, že každý větší podnik má k dispozici určitý počet ozbrojenců ke střežení svých zařízení. Tyto počty mnohdy dosahují desítek a přesahují i stovky ozbrojenců. V době vysoké nestability v roce 2008 měla přední somálská telekomunikační společnost k dispozici dokonce několik tisíc těchto bezpečnostních pracovníků, na které vyhrazovala více než polovinu svého rozpočtu na zaměstnance. Ve výsledku se obecně jedná o poměrně loajální sílu, o kterou se může majitel v případě nouze opřít. Loajalita je mnohdy kromě peněz zajištěna i tím, že bezpečnostní pracovníci bývají původem z klanu svého zaměstnavatele či z širší klanové aliance. Jiným, pro nás relevantním druhem privatizovaných bezpečnostních

složek, jsou kontraktoři, tedy společnosti, pro něž je ostraha zařízení či eskort osob produktem. Počet subjektů podnikajících v tomto velmi lukrativním odvětví se jen v hlavním městě pohyboval dlouhodobě v počtech přes jedno sto (Menkhaus, 2016, s. 6,7).

5.1.1 Daň z jiných nestátních aktérů

Přestože se výše zmíněná charakteristika bezpečnostních složek organizovaných nestátními aktéry snaží o kategorické rozlišení na několik druhů, je patrné, že mezi těmito druhy existuje značná provázanost. Privatizované oddíly bývají mnohdy verbovány na základě klanové příslušnosti, sousedské hlídky bývají najímány soukromými subjekty a z důvodu teritoriální příslušnosti bývají odvozeny i od příslušnosti klanové. Individuální subjekty, jako komunitní vůdci nebo podnikatelé, tak mohou mít k dispozici dva či všechny tři druhy, jelikož se mohou spolehnout na bojovníky zajišťované vlastním klanem, vlastním sousedstvím i vlastními prostředky. Tato propojení vytváří hustou síť, se kterou se al-Káida musela vypořádávat, pokud chtěla prosadit svoji dominanci. Nebylo tedy možné zbavit se jednoho oponenta bez popuzení celého klanu či klanové aliance a oslabení svého vlivu v daném sousedství. Že byly tyto struktury pro členy al Káidy matoucí a nevěděli si s nimi poradit vyplývá i z jejich interní komunikace. Analýza *Harmony Documents* naznačuje, že se její členové často dopouštěli faktografických chyb při popisu konkrétních klanů, stejně jako i ostatních mocenských struktur (Watts, Clint, 2007, s.38, 41). Toto zmatení však není patrné pouze u al-Káidy a jak je obecně známo, významně se promítlo i do výsledků peacebuildingové mise OSN od roku 1991.

Právě klanové prostředí představovalo pro al-Káidu jeden z hlavních důvodů pro vysokou cenu za ochranu. Vnitřní korespondence odhaluje, že se organizace setkala s obtížemi, jelikož její místní spojenci pocházeli převážně z jednoho či několika málo z těchto klanů, což limitovalo její působnost při snaze ovlivnit okolní klany v teritoriu a vedlo rovněž k přímému bezpečnostnímu ohrožení. Stejně jako při snaze o pochopení lokálních poměrů, i toto “uzmutí” jedním klanem se stalo kamenem úrazu pro mnoho mezinárodních aktérů v Somálsku působících. (Watts, Clint, 2007, 41).

Kontraktoři představovali pro al-Káidu další výzvu. Její členové byli jakožto nováčci v neznámém prostředí Somálska sami závislí na jejich službách, pokud jde o eskort nebo doprovod při přepravě přes území. Několikrát se v odtajněných dokumentech setkáváme s projevem nedůvěry v oddanost nebo zkušenosti těchto aktérů. V jednom případě popisuje

představitel al-Káidy využité služby místního kapitána pro přepravu z Lamu do Ras Kamboni. Dle jeho názoru se jedná o jednoho z oněch s “nízkou morálkou, vysokým egem, kouřících a prohánějících holky”. Dále také uvádí, že není možné mu věřit” (Harmony, AFGP 2002-600114).

Další příběh názorně shrnuje všechny výše uvedené nástrahy v jedné situaci. Při snaze o přepravu přes hraniční pásmo do Etiopského regionu Ogaden⁵ se bojovníci setkávali s nezanedbatelnými obtížemi. Operativce Abu Bilal v dopise popisuje pohyb v oblasti s jednou islamistickou skupinou: “Říkal jsem vůdci karavany, že cesta, kterou se vydáváme, je nebezpečná a aby nás nechal vybrat jinou cestu, načež on podotknul, že všechny okolní kmeny jsou somálského původu a jsou vůči nám vstřícné... Sedli jsme si k ohni a začali se modlit. Po chvíli k nám přiběhli bratři s výkřiky, že nepřítel je tu...“. Karavana byla napadena ozbrojenci, číhajícími u cesty a přestože se jí podařilo úrok odrazit, utrpěla ztráty (Harmony, AFGP-2002-800640, s. 7). Cesta do Ogadenu se prokázala být pro islamisty zejména náročnou, jelikož místní kmeny postrádaly dobrá vozidla usnadňující cestu a průvodce dostatečně znalé prostředí, schopné regionem bezpečnostně navigovat. Tento případ nám zároveň demonstruje jak nástrahy spojené s neznalostí kmenových vztahů, tak i nespolehlivost místních kontraktorů a rizika spojená s vysokou kriminalitou a sektáriánskou nevraživostí mezi jednotlivými klany.

5.1.2 Daň z vydírání

Dalším fenoménem, který od dob občanské války komplikuje život v Somálsku převážně mezinárodním aktérům, je systematické vydírání. *Harmony Documents* naznačují, že právě tomu byla v devadesátých letech poplatná značná část rozpočtu al-Káidy (Harmony, AFGP-2002-800573). Paradoxem je, že po spojení al-Káidy a al-Šabábu se právě vydírání stalo jedním z hlavních příjmů islamistů. Vydírání, které má v tomto kontextu z pravidla podobu výpalného, je tradiční součástí kultury ekonomických vztahů Somálců. Jak ostatně naznačuje i domorodé přísloví “vznes nárok, jakkoli neoprávněný a něco z toho budeš mít”. Proliferace tohoto fenoménu se stala pro cizince neopomenutelným rizikem, které v případě ignorování vedlo k fatálním důsledkům v podobě ozbrojených střetů (Menkhaus, 2016, s. 8).

---

⁵ Ogaden je pohraniční území, nacházející se na Východě Etiopie. Dlouhotrvajícího občanského konfliktu se účastní množství nestátních aktérů včetně al-Káidy, <https://world.time.com/2012/11/07/the-ogaden-problem-will-an-old-insurgency-tip-the-balance-in-east-africa/>

5.1.3 Daň za infrastrukturu

Naděje na využití zkrachovalé ekonomiky zhrouceného státu ve prospěch nízkých cen své ovoce rovněž nikdy nenesly. Podívejme se na reálná čísla, která logistické problémy přinesly. Abu Hafis upozorňuje na vysoké ceny na příkladu “bratra”, který se dostal do materiální nouze, jelikož neobdržel slíbené množství 21 000 dolarů (Harmony, AFGP-2002-800597, s. 9.). Problém představoval i transfer bojovníků přes Džibuty, ve kterém měla být doměle extrémní výše životních nákladů. V korespondenci se dočítáme o dalších osobách s na místní poměry astronomickými dluhy ve výši tisíců dolarů (Harmony, AFGP-2002-800597, s. 11). Abu Hasif tak kromě nákladů plynoucích z bezpečnostních opatření při ochraně před bandity a pod., jak demonstrováno výše, uvádí jako klíčové náklady na tranzit bojovníků do a ze Somálska. Cena na přepravu jednotlivce z keňského Nairobi do somálského Luuqiu je 150 dolarů po špatných cestách. V dalším dopise je popsána cesta operativece al-Káidy do Nairobi s cílem podpořit operace skupiny v Somálsku a Ugadinu. Cesta sama byla velmi nákladná a operativec předal 2500 dolarů Abu Tarikovi, který zajišťoval logistiku. Po setkání s Ugadinskými spojenci se operativec pokusil dostat do Mendiry a Luuqy v Somálsku letadlem, avšak obojí neúspěšně (Harmony, AFGP-2002-800621). Tyto vysoké náklady byly z dlouhodobého hlediska pro operativnost Somálské buňky fatální, jelikož, jak dokumenty dokazují, ve výsledku zkonsumovaly více než polovinu dezinovaného rozpočtu skupiny (Harmony, AFGP-2002-800621, s. 4).

Co se týče stavu a finanční potřeby, ve které se nacházely samotné výcvikové tábory – opěrné body organizace, v jednom z dokumentů z roku 1993 rozebírá hlavní operativec al-Káidy v Ugadinu situaci tábora Ghar Shaighut. Zásoby jsou údajně nízké pokud jde o jídlo i zbraně a munice musí být kupována po okolních vesnicích. i přes optimismus, který dále dopis provází, žádá o finance ve výši 64 000 dolarů, které by měly pokrýt pouze cenu za zásoby na tři měsíce, a dalších 130 000 dolarů na měsíc, jakožto náklady na výcvik 600 bojovníků (Harmony, AFGP-2002-800621).

Ten samý důvod, na základě kterého zvolila al-Káida Somálsko jako *safe heaven* pro svoji činnost a organizaci teroristických úroků v regionu, rovněž zapříčinil finanční neudržitelnost takové akce.

5.2 Pákistán

Situace v Pákistánu se od té v Somálsku liší a prostředí tedy al-Káidu ovlivnilo dosti odlišným způsobem. Proto je vhodné i aktéry působící ve FATA rozdělit trochu jinak, a to na: aktéry spřízněné s al-Káidou, snažící se o změnu pákistánského politického režimu, na aktéry spřízněné primárně s Talibanem, mnohdy afghánského původu, jejichž cílem je podpora vlády Talibanu v Afghánistánu, a na aktéry, kteří obě charakteristiky kombinují (Wang, 2010, s. 87).

5.2.1 Daň z jiných násilných aktérů

Daň za bezpečnost z jiných aktérů byla v Pákistánu velmi nízká. Důvodem toho byla obrovská míra spolupráce s ostatními aktéry, kterou se dařilo al-Káidě udržovat. Jestli jedním z hlavních problémů Somálského dějiště bylo “uzmutí” aktérem, kdy spolupráce s jedním klanem představovala válku s druhým, jelikož klanové prostředí bylo obecně velmi nevraživé, v Pákistánu to samé neplatilo.

Autor se domnívá, že ani riziko ze strany banditů nebylo valné, jelikož se o něm dostupná literatura prakticky nezmiňuje. Patrně se tak dělo z toho samého důvodu, tedy díky schopnosti al-Káidy dobře vycházet s okolními aktéry, kteří by mohli riziko kriminality jinak představovat.

Znatelné nebezpečí kvůli jiným nestátním aktérům vyvstalo až roku 2004, kdy pákistánská vláda na popud USA zahájila COIN operaci v Jižním Waziristánu. Jako její součást uzavřela dohodu s kmenem Ahmadzai-Wazir a roku 2005 s kmenem Mešud. Oproti uzbeckým, tádžickým a jiným islamistickým aktérům, kteří zůstali bojovat po boku T.T.P., al-Káida své základny jednoduše přesunula do Severního Waziristánu. Jak již bylo zmíněno, tento přesun na Sever jí stál určité kapacity pro trénování zahraničních rekrutů, ale umožnil jí přežít a bez nutnosti přímého boje pokračovat v kumulaci moci (Gunaranta, Nielsen, 2008, s. 778).

5.2.2 Daň za infrastrukturu

Ze somálských *Harmony Documents* vyplynulo, že jedním z hlavních kamenů úrazu byla velmi nízká prostupnost teritoriem, která vedla k extrémním transportním nákladům operativců při cestách do a ze Somálska a při provádění operací v regionu, jak demonstrováno na případu výprav do Ogadenu. Situace v Pákistánu byla v tomto ohledu opět velmi odlišná.

Autor primárně usuzuje, že al-Káida byla dobře obeznámena s pohraničním teritoriem Pákistánu díky letům stráveným v Afghánistánu a přilehlých regionech a do země tak

vstupovala lépe připravená, než v případě Somálska. Dále máme k dispozici důkazy naznačující, že pohyb v teritoriích přiléhajících k regionu FATA obecně nebyl tolik nákladný jako v případě Afrického rohu. Podle zjištění magazínu Newsweek využila většina evropských džihádistů k pohybu pašerácké stezky, vedoucí přes Turecko, Írán a Afgánistán. Další možností pro ně bylo přicestovat do Pákistánu skrze některou z islámských neziskových organizací. Jiný tranzitní bod představoval íránský Balúčistán. Osoby, pro které nebylo snadné získat pákistánské vízum, většinou využívaly místních pašeráckých stezek (Gunaranta, Nielsen, 2008, s. 789).

Komunikační a transportní trasy sdílela al-Káida společně s ostatními skupinami a teritoriální aktéři jí zajišťovali tranzit. The Long War Journal argumentuje, že tyto vazby pro ni byly klíčové při plánování pohybu přes území a provádění operací. Jiná studie z West Point tvří, že různé skupiny byly vzájemně hluboce integrované a na sobě závislé, v případě al-Káidy zejména v kombinaci s Hakkániho džihádistickou skupinou (Haqqani network) (McNally, Weinbaum, 2016, s. 8).

V porovnání se Somálskem, kde byl vztah džihádistů s místními aktéry chladně pragmatický, a tedy finančně nákladný, pokud byl vůbec nějaký, Pákistán nabídl vřelou náruč a vztahy, které můžeme s jistotou označit za hlubší než pragmatické. Oproti Somálsku tak nebyli operativci závislí na nepřetržitém *cash flow* ze Saudské Arábie a soukromých kontraktorech a nehrozily tedy situace, jako ty popsané v předešlé kapitole, se zadluženými, činnosti neschopnými operativci a nedocházelo ani k situacím, kdy odlehlé tábory nebyly schopné udržovat dostatečné zásoby proviantu a munice. Obecně se zahraničním milicím podařilo vybudovat v obou Waziristánských provinciích skvělé vztahy s místními elitami (Gunaranta, Nielsen, 2008, s. 788).

6. Diskuze

Konkrétní faktory, a tedy naše závislé proměnné, které přispěly k úspěchu v Pákistánu a neúspěchu v Somálsku, jsou následující:

Rozdílné náboženství. Somálci vyznávali jinou školu islámu, která je nemotivovala ke světovému džihádu tolik, jako dokáže saláfistická doktrína al-Káidy. To ústilo i v určité společenské bariéře a komplikovalo recruiting i navazování spojení.

Postavení náboženských elit. Zatímco v Pákistánu byli islámističtí intelektualové odtrženi od komunit obyčejných lidí a nedokázali dobře komunikovat své myšlenky, v Pákistánu byli *muhallowé* po vlně islamizace ve velkém voleni dokonce jako političtí představitelé kmenů.

Nízký koaliční potenciál kmenů/klanů. Zatímco v Somálsku klany usuzovali parochálně a nenacházely motivaci urovnávat spory se svými sousedy, stávalo se, že pokud se al-Káida spojila s jedním, poštvála proti sobě druhý. V Pákistánu naproti tomu byly kmeny zvyklé spolu spolupracovat a nacházely společný cíl v boji proti invazním silám. Zároveň pro ně měla vyšší hodnotu myšlenka vzájemné etnické příbuznosti.

Rozdílná rezonance invazí. Zatímco pákistánské klany se podařilo vyburcovat k usilovnému boji proti západním silám, somálské klany stále lpěly více na bojích mezi sebou navzájem než proti cizím narušitelům.

Vnímání cizinců. Přestože Arabové neměli v Pákistánu nutně nejlepší pověst, bylo pro ně rozhodně snazší navázat kontakt s místními než v Somálsku. Somálská společnost se ukázala jako extrémě xenofobní a ostražitá vůči cizincům. Rozdíl mohla hrát i léta společného boje proti sovětské invazi na straně mudžahedýnů v Pákistánu.

Cena přepravy. Dopravovat operativce do a ze Somálska, stejně jako z něj organizovat operace, bylo daleko nákladnější než do a z Pákistánu.

Ohrožení kvůli ostatním aktérům. Riziko strany banditů a přepadů bylo v Somálsku mnohem vyšší, avšak neexistuje mnoho zdrojů pojednávajících o rizicích, která bandité pro al-Káidu představovali v Pákistánu.

Jedním z cílů této práce bylo také zjistit, zda lze generalizovat tvrzení, že teroristickým organizacím se nedaří ve zhroucených státech. Autoři *Al-Qaida's (Mis)Adventures in the Horn of Africa* přednáší tezi:

“Zhroucené státy jsou pro teroristy náročným prostředím. Bezpečnost je problematická, místní spojenci jsou nedůvěryhodní, transport a zásobování je nákladné a Západní COIN jednotky mohou volně operovat.” (Watts, Clint, 2007, s. 64).

Jaká však musí být míra rozkladu státu, aby se tento efekt dostavil? Kde se nachází přesná hranice? Najít odpověď na tyto otázky je zajisté velmi složité. Nám se v této práci podařilo při nejmenším zjistit, že teritorium regionu FATA vyústilo v jiný efekt sledovaných faktorů pro

působení al-Káidy, než teritorium Somálska. S ohledem na použitou literaturu Watts a Clinta (Watts, Clint, 2007) se nabízí dvě vysvětlení takového výsledku, a to:

A) Autoři zmíněné publikace špatně odhadli faktory, které lze generalizovat jako příčina neúspěchu v daném scénáři a námi nalezené rozdíly v efektu těchto faktorů tak nehrají významnou roli, a nebo

B) výběr případové studie Pákistánu za účelem komparace nebyl vhodný, jelikož teritorium FATA ve skutečnosti není druhově porovnatelné se zhrouteným Somálskem, tedy neefektivita a rozklad institucí v něm má dosti jiný charakter.

Je nutné podotknout, že ten samý názor, který prezentují autoři Watts a Clint, není v literatuře ojedinelý. Jako další příklad můžeme uvést významného odborníka na rozpadlé státy Kena Menkhause (Menkhaus, 2004, 2016). Autor této práce došel k názoru, že právě na základě evaluace případu al-Káidy v Somálsku se valná většina publikací začala názorově ubírat tímto směrem. Mohlo by se zdát, že se autor snaží jít proti proudu a tvořit novou teorii. To však není přesné a jak již bylo zmíněno, autor se touto prací pouze pokusil odhalit faktory související s rozpadem teritoria, které by napomohly do budoucna určit, které teritorium v určité míře rozkladu by mohlo teroristickým aktérům nést ovoce.

Zdůrazněme ovšem limity této práce. Jak již zmíněno, není jasné, zda byl Pákistán jako vzorek vhodnou volbou. Přestože se na první pohled region FATA může jevit jako podobný Somálsku, je možné, že důkladné kvalitativní ohledání by dokázalo tuto tezi vyvrátit. To se ovšem autorovi nepodařilo. Možným limitem je i potenciálně špatné přiřazení priorit jednotlivým faktorům, identifikovaným autory Wattsem a Clintem (Watts, Clint, 2007). Například faktor obtížnosti transferu prostředků do teritoria, kterému se autoři rovněž věnují (i když téže velmi okrajově), by mohl mít taleko větší důsledek, než kolik prostoru mu bylo autorem této bakalářské práce i autory oné publikace věnováno.

Dalším, tentokrát nepochybným limitem, je nedostatek primárních zdrojů. V některých oblastech působení al-Káidy, zejména v Pákistánu, se můžeme pouze domýšlet, jaké byly jiné vedlejší účinky sledovaných faktorů, ke kterým neexistují dostupné informace. Právě k tomuto problému se často vyjadřuje publikace *Al Qaeda in the Tribal Areas of Pakistan and Beyond*. V tomto ohledu hodnotím jako nejslabší část této práce analýzu rizika pro al-Káidu

ze strany banditů a kriminality v Pákistánu, jelikož dostupné zdroje zdaleka nejsou dostatečné charakter.

Závěr

Cílem této práce bylo identifikovat faktory, vyplývající ze socio-politického a socio-ekonomického charakteru teritoria, které vedly k úspěchu al-Káidy v Pákistánu oproti Somálsku. K nim jsme dospěli komparativní metodou a díky ní byli schopni pochopit specifika obou případů.

V teoretická části jsme se zprvu zabývali popisem vztahu nestátních aktérů a rozpadlých států, následně jsme v literature review vysvětlili tento fenomén s ohledem na existující literaturu a nadnesli význam následného výzkumu. Praktická část nám po stručném úvodu historického kontextu představila komparaci, rozdělenou do dvou hlavních kapitol. V první z nich jsme se podívali na potenciál, který místní obyvatelstvo představovalo. Ten al-Káida v Somálsku nevyužila a setkala se při snaze navázat v Somálsku spojenectví a rekrutovat nové členy s obtížemi. Místní populace neměla o zahraniční aktéry zájem a odmítala vzdát se svého tradičního umírněného výkladu islámu ve prospěch světového džihádu. Organizace žádná velké aliance nevytvořila, jelikož každý potenciální spojenecký klan představoval zároveň nového nepřítele v podobě jeho nesvřených sousedů. Pákistánské kmeny byly naproti tomu mnohem soudržnější a otevřenější cizincům. Jejich výklad islámu světový džihád nezavrhoval a celá místní společnost byla radikalizována v důsledku americké invaze do afghánistánu.

Ve druhé kapitole jsme se naproti tomu podívali na bezpečnostní rizika a finanční náklady spojené s operováním ve zhroutených státech a jak s nimi al-Káida dokázala bojovat. Ukázalo se, že somálské dějiště se pro ni stalo nepřekonatelným kvůli útokům banditů a neprostupnosti územím kvůli absenci spolupráce místních. Celkově pak bylo kvůli špatné infrastruktuře finančně neúnosné posílat do a ze země vlastní operativce. V Pákistánu byla situace jiná, jelikož al-Káida hraniční oblasti znala díky předešlému pobytu v Afghánistánu, frekventované pašerácké stezky v regionu snižovaly náklady za přepravu a nehrozilo ani nebezpečí strany banditů, jelikož místní obyvatelstvo s organizací spolupracovalo a poskytovalo jí logistické a další služby.

Motivací k napsání této práce bylo zamyšlení se nad tím, jak snadno je možné generalizovat myšlenku, že zhroutené státy nejsou vhodným působištěm pro teroristické skupiny, pokud samotný koncept *failed state* není dle sudobé metodologie dost dobře generalizovatelný a mezi nestabilními státy nelze v tomto ohledu narýsovat jasnou dělící čáru. Nám se v této práci

podářilo při nejmenším zjistit, že teritorium regionu FATA vyústilo v jiný efekt sledovaných faktorů pro působení al-Káidy, než teritorium Somálska.

Autor této práce se domnívá, že přestože existuje mnoho publikací, pojednávajících o al-Káidě v různých světových dějištích, existuje značný nedostatek prací, zabývajících se komparací jejího působení na těchto dějištích. Z toho důvodu neexistuje v literatuře mnoho pouček z takové komparace plynoucích, které by byly v zájmu pochopení fungování islamistických teroristických aktérů velmi vhodné. Autor si rovněž uvědomuje, že tento nedostatek je způsoben spíše obtížností takového výzkumu, než nezájmem akademiků (a exkluzivně v tomto tématu i bezpečnostních institucí mnoha zemí západního světa). Další výzkumná činnost v tomto směru by ovšem nebyla na škodu a větší množství komparativních studií by zajisté obohatilo naše poznání. Přestože islamistický terorismus zažívá v současnosti období útlumu a pozornost světa se soustředí spíše na rozsáhlé geopolitické konflikty, kterým je například probíhající ruská invaze na Ukrajinu, neměli bychom usínat na vavřínech, jelikož poslední takový útlum byl přerušen vznikem organizace ISIL. Zvláštní pozornost by pak měla být dle autora věnována právě al-Káidě. Třebaže *safe heaven* nenašla ve zhrouceném Somálsku, Afghánistán dobytý Talibánem představuje nepříjemné *déjà vu*.

Summary

The aim of this paper was to identify the factors arising from the socio-political and socio-economic character of the territory that led to the success of al-Qaeda in Pakistan as compared to Somalia. We arrived at these through a comparative method and through this method were able to understand the specifics of both cases.

In the theoretical section, we first described the relationship between non-state actors and failed states, then in the literature review we explained the phenomenon in light of the existing literature and raised the importance of follow-up research. The practical part, after a brief introduction of the historical context, presented us with a comparison, divided into two main chapters. In the first of these, we looked at the potential that the local population represented. This has not been exploited by al-Qaeda in Somalia and has encountered difficulties in trying to establish alliances and recruit new members in Somalia. The local population was not interested in foreign actors and refused to give up their traditional moderate interpretation of Islam in favour of a global jihad. The organization did not form any major alliances, as each potential allied clan also represented a new enemy in the form of its uncoiled neighbors. Pakistan's tribes, on the other hand, were much more cohesive and open to outsiders. Their interpretation of Islam was not rejected by the world jihad, and the entire local society was radicalized as a result of the American invasion of Afghanistan.

In the second chapter, by contrast, we looked at the security risks and financial costs of operating in failed states and how al-Qaeda was able to combat them. The Somali theater proved insurmountable for it because of bandit attacks and the impenetrability of the territory due to the lack of local cooperation. Overall, the poor infrastructure made it financially prohibitive to send its own operatives in and out of the country. In Pakistan, the situation was different, as al-Qaeda was familiar with the border areas due to its previous presence in Afghanistan, the frequent smuggling routes in the region reduced transportation costs, and there was no threat from bandits as the local population cooperated with the organization and provided logistical and other services.

The motivation for writing this paper was to reflect on how easy it is to generalize the idea that failed states are not a suitable breeding ground for terrorist groups if the concept of failed state itself is not generalizable well enough according to even-handed methodology and no clear dividing line can be drawn between fragile states in this regard. At the very least, we

have found in this paper that the territory of the FATA region has resulted in a different effect of the observed factors for al-Qaeda operations than the territory of Somalia.

The author of this thesis believes that although there are many publications dealing with al-Qaeda in different world theatres, there is a considerable dearth of works dealing with the comparison of its effects in these theatres. For this reason, there are not many lessons in the literature arising from such a comparison that would be very useful in the interest of understanding the workings of Islamist terrorist actors. The author is also aware that this lack is due to the difficulty of such research rather than the disinterest of academics (and, exclusively on this topic, the security institutions of many countries in the Western world). However, further research in this direction would not be detrimental and more comparative studies would certainly enrich our knowledge. Although Islamist terrorism is currently experiencing a period of decline and the world's attention is focused more on large-scale geopolitical conflicts, such as the ongoing Russian invasion of Ukraine, we should not rest on our laurels, as the last such decline was interrupted by the emergence of ISIL. In the author's view, al-Qaeda should be given special attention. Although safe heaven has not been found in a collapsed Somalia, Afghanistan, conquered by the Taliban, represents an unpleasant *déjà vu*.

Zdroje

Primární zdroje:

AGNEW, J. (2009). *Globalization and Sovereignty*, Plymouth, Rowman and Littlefield Publishers,

DOBOŠ, B., RIEGL, M., & LANDOVSKÝ, J. (2021). *Territoriality of Radical Islamist Groups: Security, Economy, and Identity* (1st ed.). Routledge

GOLD, Z., (2017). *Al-Qaeda in Iraq (AQI): An AlQaeda Affiliate Case Study*, CNA, , N00014-16-D-5003

GUNARATNA, R., NIELSEN, A., (2008). *Al Qaeda in the Tribal Areas of Pakistan and Beyond*, *Studies in Conflict & Terrorism*, 31:9, 775-807, DOI: 10.1080/10576100802291568

LIJPHART, A., (1971). *Comparative Politics and the Comparative Method*. *The American Political Science Review*, 65, č. 3, s. 686

SHAPIRO, N., MENKHAUS, K., (2020). *Non-state Actors and Failed States: Lessons from Al-Qa'ida's Experiences in the Horn of Africa*, ve sbírce *Ungoverned Spaces*, DOI: 10.1515/9780804774499-006

ELDEN, S., (2010). *Land, Terrain, Territory*, ze sbírky: *Progress in Human Geography*, The University of Chicago, Chicago,

PRZEWORSKI, A., TEUNE, H., (1970). *The Logic of Comparative Social Inquiry*. New York, Wiley, s. 117–126. 5 Tamtěž, s. 125. 6

WATTS, CLINT, SHAPIRO, J., and VAHID BROWN, (2007). "Al-Qaida's (Mis)Adventures in the Horn of Africa." *Combating Terrorism Center at West Point*.

MENKHAUS, Ken. *Managing Risk in Ungoverned Space*. The SAIS review of international affairs [online]. Johns Hopkins University Press, 2016, 36(1), 109-120 [cit. 2022-04-16]. ISSN 1945-4716. Dostupné z: doi:10.1353/sais.2016.0008

MENKHAUS, Ken. (2004). *Somalia: State Collapse and the Threat of Terrorism* (1st ed.). Routledge. Dostupné z: <https://doi.org/10.4324/9781315000626>

DJAMA, M., (2007), *Political economics of war and peace in Somalia*, Agropolis International, Dostupné z https://agritrop.cirad.fr/549241/1/document_549241.pdf

ADAM, HUSSEIN M. "ISLAM AND POLITICS IN SOMALIA." *Journal of Islamic Studies* 6, no. 2 (1995): 189–221. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/26195365>.

AHMAD, Aisha. *Jihad & Co: Black Markets and Islamist Power*. Oxford University Press. ISBN 0-19-065679-4.

LAURENCE, R. I., BERMAN, E. Religious Extremism: The Good, The Bad, and The Deadly ve sbírce *Public Choice*, Cambridge, Mass: National Bureau of Economic Research, 2005.

RAHMAN, Khalid, SAID Nazir Mohmand, AYAZ Wazir. "Conflict in FATA and Governance." *Policy Perspectives* 10, no. 2 (2013): 49–70., dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/42909308>.

GUARANTA Rohan & NIELSEN Anders (2008) Al Qaeda in the Tribal Areas of Pakistan and Beyond, *Studies in Conflict & Terrorism*, 31:9, 775-807, DOI: 10.1080/10576100802291568

C. CHRISTINE FAIR (2004) Militant Recruitment in Pakistan: Implications for Al Qaeda and Other Organizations, *Studies in Conflict and Terrorism*, 27:6, 489-504, DOI: 10.1080/10576100490513675

WANG Lian (2010) Talibanization in the Tribal Areas of Pakistan, *Journal of Middle Eastern and Islamic Studies (in Asia)*, 4:1, 74-100, DOI: 10.1080/19370679.2010.12023149

MCNALLY, Lauren, and WEINBAUM Marvin G.. "A Resilient Al-Qaeda in Afghanistan and Pakistan." Middle East Institute, 2016. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/resrep17579>.

WRIGHT, Lawrence. *The Looming Tower*. New York, NY: Borzoi Books, 2006.

Harmony documents:

Harmony Document List and Summaries, 2007, Combatting Terrorism Center at West Point, AFGP-2002-600104. Dostupné z [Harmony Documents Archive – Combating Terrorism Center at West Point](#):

Harmony, AFGP-2002-600104

Harmony, AFGP 2002-600114

Harmony, AFGP-2002-800640

Harmony, AFGP-2002-800573

Harmony, AFGP-2002-800597

Harmony, AFGP-2002-800597

Harmony, AFGP-2002-800621

Harmony, AFGP-2002-600045

Harmony, AFGP-2002-600104

Harmony, AFGP 2002-600053

Internetové články:

AL JAZEERA, Profile: Abu Hafs al-Masri [online]. 2004 [cit. 2022-04-10] . Dostupné z: <https://www.aljazeera.com/news/2004/3/13/profile-abu-hafs-al-masri>

CRISIS GROUP, Somalia: To Move Beyond the Failed State [online]. 2008 [cit. 2022-04-10]. Dostupné z: <https://www.crisisgroup.org/africa/horn-africa/somalia/somalia-move-beyond-failed-state>

BRITANNICA, Sufism. [cit. 2022-04-10]. Dostupné z:
<https://www.britannica.com/topic/Sufism/History>

THE FUND FOR PIECE, , "Fragile States Index." *Washington, D.C.: The Fund for Peace. Accessed through Resource Watch* [online]. 2017 [cit. 2022-04-10]. Dostupné z: www.resourcewatch.org

Encyclopedia Britannica, Somalia – Civil War [online]. [cit. 2022-04-10]. Dostupné z:
<https://www.britannica.com/place/Somalia/Civil-war>